

ПРОТОТРАКИЙСКИТЕ ПИСМЕНОСТИ НА БАЛКАНИТЕ

Автор: Александра Делова

Темата е дискуссионна, спорна и дори взривоопасна. За някои специалисти тя сякаш изобщо не съществува, а за други е свързана с добре организирана конспирация относно историята на Балканите. Става дума за една от тайните на древното минало на Европа – **съществуването на палеобалканската писменост, или за това как траките през историята „изгубиха“ своите букви; дали в античността траки и елини са писали с еднакви знаци, и кога всъщност са възникнали основите на древните български писмености, познати ни от по-късните извори с названията „кирилица“ и „глаголица“.** Или, накратко, тук ще обсъждаме въпроса за

ТРАКИЙСКАТА ПИСМЕНОСТ

„Преди известно време, в интервю за списание „Български дипломатически преглед“ директорът на Института по тракология проф. Кирил Йорданов изказа мнение, че траките са били безписмени.“ – пише Тодор Христов в статията си „Траките и тяхната писменост“. /**Т. Христов.** Тракийска писменост няма, траките са безписмен народ. – Електронна публикация: <https://numizma.com/magazine/>.

Но за да се твърди, че траките са били безписмени, би трябвало да бъдат представени доказателства.

А доказателства, но за обратното, безспорно има. Например надписът от тракийското скално светилище Белинташ, открит от бургаски туристи през лятото на 2006 г. (**сн. 1**). Този надпис потвърждава тезата, че нашите предци в Родопите са имали писменост, по-ранна от гръцката.

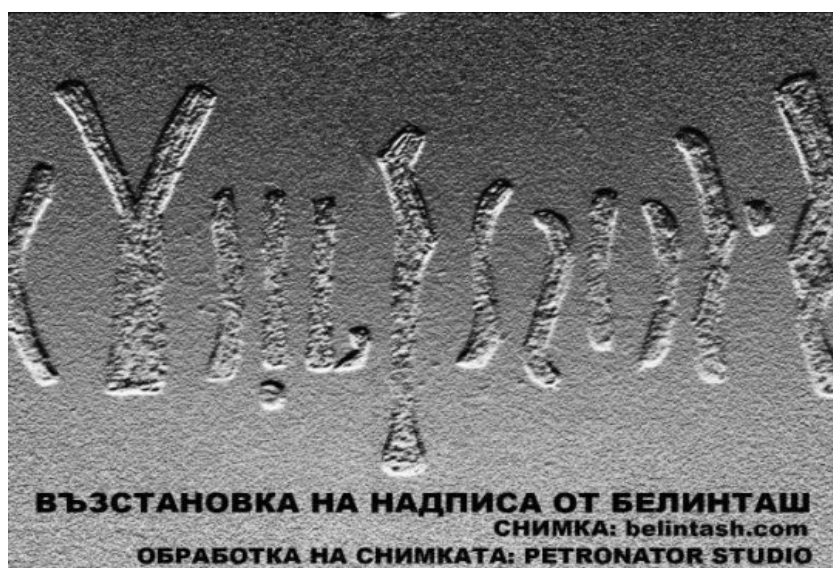
Надписът е намерен в Белинташ – едно от светилищата на жреческото племе беси в Родопите, – посветено на бог Сабазий. В края на 2008 г. същият е заснет, измерен и документиран от археолога Борислав Бориславов, служител в Националния исторически музей. Текстовото поле е дълго 70 см., височината на знаците е 20 см.: това е поредица от 14 или 15 знака, издълбани в хоризонтална скала на възраст V-IV хил. пр.Хр.

Надписът е безспорно доказателство, че прототраките не са били безписмен народ и в отделни случаи са записвали послания върху скали (а дали само там?), ползвайки пиктографски знаци.

Снимка 1. Надпис от тракийското скално светилище Белинташ, открит през 2006 г.

Сензационен в случая е не фактът, че при Белинташ е открит надпис, а наличието на знака **YI** и то в самото му начало (**сн. 2**). Този знак, обикновено свързан с българите, е намиран и в други тракийски светилища (напр. местността Щут край с. Ситово, област Пловдив). Традиционната българска историография обаче твърди, че преди 681 г. българи в Родопите не е имало.

Снимка 2. Възстановка на скалния надпис от Белинташ, с наличие на знака **YI** в началото.

Възниква резонният въпрос: как тогава най-значимият и характерен български знак – този на върховния български бог – се е появил много преди Христа, изсечен върху свещените скали на едно тракийско светилище?

Може би отговорът на този въпрос ще натежи върху везната в полза на *автохонната теория за произхода на българския народ*, според която българите са коренното и най-старо население на Балканския полуостров, разселило се оттук в други земи, и завърнало се впоследствие (част от него) в прародината си под предводителството на българските канове Аспарух (Исперих/Еспор) и Кубер. Надписът от Белинташ се явява сериозен аргумент в полза на тази теория, която тепърва ще получава все по-силна подкрепа с развитието на историческата наука и с подробното изучаване на хилядите свещени места из територията на днешна България.

В древните исторически извори старите българи многократно са отъждествявани с траките, но и археологическите данни показват същото: предците ни са били най-древния автохонен палеобалкански народ!

Пак знакът **YI** в руническия надпис от гр. Бяла, област Варна (сн. 3). Надписът е датиран към VIII-IX в., когато такива знаци са характерни за цялата територия на Първото българско царство (сн. 4, 5).

Снимка 3. Рунически надпис от гр. Бяла, област Варна.

Снимка 4. Надпис на камък от Плиска.

Снимка 5. Чаталарски надпис на Омуртаг.

Дали все пак знакът **(Ю)ВИ (YI)**, записван върху камък по българските земи в продължение на цели 6000 години, през времето от V-IV хил. пр.Хр.

до VIII-IX в. сл.Хр. включително, не сочи ясни индикации за приемственост в езика и писмеността на населението, което ги е обитавало от древността до края на Първото българско царство?

Наскоро на територията на България излязоха находки, съдържащи линейно писмо тип А и Б (предгръцка писменост, открита първо на остров Крит), които се съхраняват в Националния исторически музей в София. Например глинени „цилиндричен печат“ с текст на линейно писмо А от тракийското светилище при с. Драма, Ямболско. Тези знаци, два от които могат да са от линейното писмо Б, подсетиха специалистите за няколко стари находки от същия район, които още преди половин столетие бяха обявени за минойска писменост. Цялата тази серия от ранни епистоларни паметници доказва презморските контакти през II хил. пр.Хр. на тракийските племена, обитавали Черноморското крайбрежие, с жителите на о. Крит, о. Самотраки и обекти в Мала Азия (гр. Троя). Находките с надписи върху керамични изделия от Самотраки, както и тези от с. Драма в Югоизточна България, изместват ареала на разпространение на минойската писменост на север и североизток. /Електронна публикация: http://www.thracians.net/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=68/.

Немският лингвист Харалд Хаарман в книгата си „Загадката на Дунавската цивилизация“ пише, че пиктографската писменост, открита в България, Румъния и Сърбия (**сн. 6, 7**) е с около 2000 години по-древна от считаните досега най-стари писмености в света – египетската и китайската! Той доказва, че територията на днешните Сърбия, Македония, България, Румъния и Гърция, като и части от Украйна и Унгария, са били обитавани от цивилизация, която – според Хаарман – е развила може би първата писменост в света. По археологически данни, нейната поява може да бъде отнесена към VII хил. пр.Хр. /**Х.Хаарман. Загадката на Дунавската цивилизация: Откриването на най-древната високо-развита цивилизация в Европа.** Прев. Иван Златев. С., Изд. «Борина», 2015 с. 10-54; първо издание на немски език: 2011/.

Изследването на Хаарман, базирано на откритите върху глинени печати (пинтадери) в България (Градешница, Караново, Варненско и Пловдивско), Румъния (Тартария) и др. древни писмени знаци на възраст повече от 6000 години, показват, че на Балканите е имало древна предпотопна култура, предхождаща с поне 2000 години културите на Египет, Месопотамия, Китай и о. Крит (**сн. 8, 9**).

Една от находките, подкрепящи изводите на Хаарман, е *дървената табличка* от Егейска Македония. Тя била намерена през 1993 г. край костурското село Дупяк (назавано на гръцки Диспилио) от екипа на Георгиос Хурмузиадис, професор по праисторическа археология в Солунския университет. Освен нея, по време на разкопките на неолитно селище на брега на Костурското езеро, излезли керамични съдове, дървени елементи от строителни конструкции, семена, кости, бижута, статуетки, музикални инструменти (флейти). Селището било обитавано от края на VIII до края на III хил. пр.Хр.

Находката е обявена публично през 1994 г. на научен симпозиум в гр. Солун. Радио-въглеродният анализ на частично повредената и своевременно консервирана дървена табличка (**сн. 10**) дал периода 7260 ~ 5250 г. пр.Хр. Символите върху нея очевидно принадлежат към т.нар. култура Винча, т.е. тя се явява още един образец на писмеността на Дунавската цивилизация.

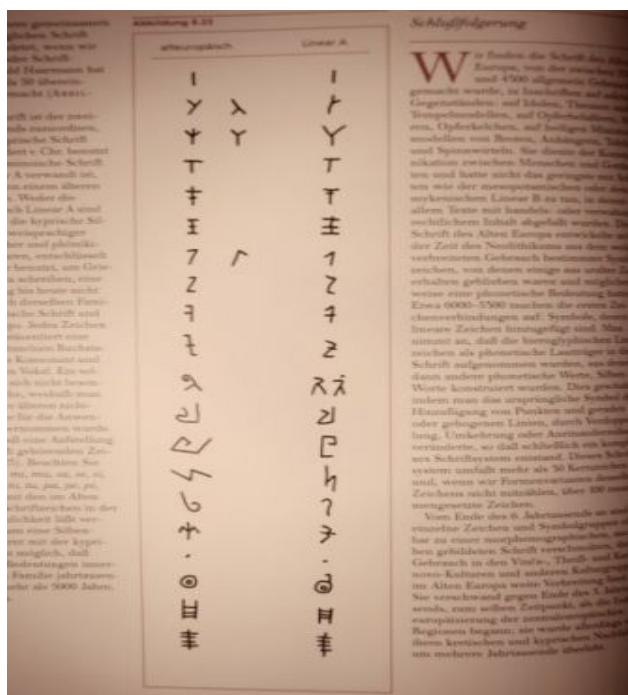

Figure 2. The region where the Danube Civilization and the Danube Script flourished seven millennia ago. It should be considered that the *Danube Script* (framed in green) was used only in the core area of the Danube Civilization (framed in red).

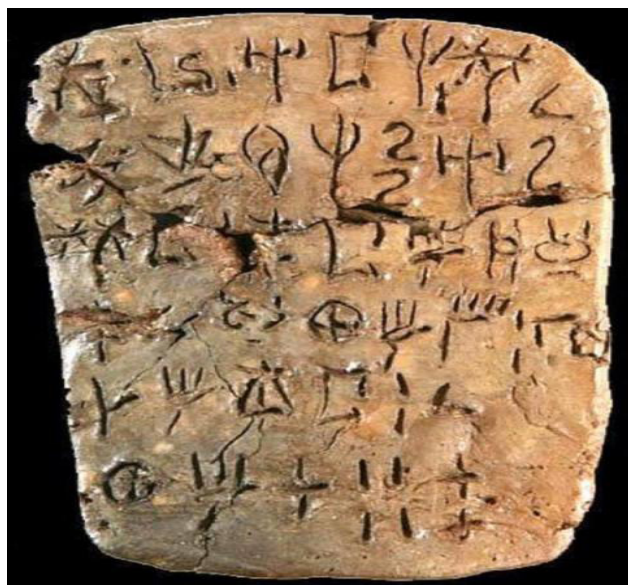
Снимка 6. Регионът на Дунавската цивилизация (ограден със зелена линия) и на Дунавската писменост (ограден с червена линия) през VII хил. пр.Хр. /В: „Простор Старе Европе и винчанског писма, према италијанском Институту „Euro Innovanet“. – Електронна публикация: <http://www.svevlad.org.rs/povesnica/antic012.jpg/>.

Снимка 7. Знаците на „Дунавската писменост“.

Снимка 8. Сравнителна таблица от книгата на Х. Харман (немското издание от 2011 г.), в която се съпоставят знаци от европейската протописменост, открита на Балканите, със символите на Линеар А (засега считана за Критска писменост), появила се поне две хилядолетия след европейската.

Снимка 9. Писмото Linear A заменило древното пиктографско писмо, използвано напр. върху диска от Фестос. Тук представяме глинена плочка, изписана с Linear A, от периода на новите дворци в Кносос, 1700-1450 г. пр.Хр.

Снимка 10. Дървената табличка от Дупяк/Диспилио, Егейска Македония (дн. Северна Гърция), 7260-5250 г. пр. Хр. /Ел. публикация: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/688780/>.

За съжаление, преди да бъдат направени тези археологически открития, мнението, че траките са безписмени са споделяли и други корифеи на официалната историческа наука, както и известни наши археолози, като покойния д-р Китов. Проф. Александър Фол обаче, поддържал тезата, че траките са имали писменост, но тя била използвана само от посветени – в затворения кръг на жреческото съсловие.

Дали проф. Фол е имал фактическо основание за такова становище?

Първо, следва да направим справка какво са писали античните автори по въпроса за писмеността на *траките*, *фригите*, *пеласгите*, *македонците*, *пелоните*, *етруските*.

Страбон в своята „География“ /VII, 3/ и Херодот */История*, VII, 73/ твърдят, че *фригите* са тракийско племе, което преди това се е наричало *бриги*. Те създали своя държава в историческата област Фригия в Мала Азия със столица град Гордий. До наши дни са се съхранили сведения за двама фригийски царе, цар Мидас и баща му Гордиас. Предполага се, че *фригите* са се преселили в Мала Азия от бреговете на Долна Струма в Македония през 1100 г. пр.Хр.

Удивителна е лекотата и охотата, с която съвременните учени-елинисти предпочитат да забравят, че *фригите* са много по-древен народ от *гърците*. „Книгите както на фригийците, така и на мизийците“ – пише Страбон, – ни връщат във времената преди Троянската война.“ */Strabo*, XII, 8, 4/. Възможно ли е това да е вярно, ако *фригите* и *мизите* са нямали собствена писменост?

Когато се разискват тези неща, не бива да се забравя и факта, че една от гръцките думи за „плочица за писане“ е δελτος (deltos), а тя идва от тракийски език. Идва от дума, чийто корен *del* – образува думите „длето“, „дялам“ или „дело“ (работа). Дори писател като Андротион, който недолюбвал европейските траки, дава категорично сведение, че траките в Мала Азия са били писмени */Fr. 36, Fr. Hist. Gr. (Mueller), Paris, 1843, t. 1, p. 375/*.

Платон признава, че *гърците* са заели и ползвали фригийски думи като „pyr“ и „hydor“. Павзаний съобщава, че е имало спор между *фригийците* и

египтяните относно това, кой от двата народа е по-древен. /Plato. Cratylus: 410 a.; Pausanias, I, XIV, 2/.

Херодот разказва /Hdt, II, 2/ как Псаметих провел опит, които го е убедил, че фригийският език е по-стар от египетския. Имаме право на възражения срещу фараонските методи на доказване, но определено спорът сам по себе си е отражение на общоприетите вярвания от онова време за това, кои са били най-старите народи. Ако фригийският език е бил на възрастта на езика на египтяните, или по-стар, само от това вероятността фригийската писменост да е предшествовала гръцката придобива сигурни измерения. Наистина ще се уверим в това, като продължим нашето изследване.

Кои са били *фригите* (или *фригийците*), които по времето на Троянската война са изписвали имената си върху своите щитове, пращали са писма до своите роднини, както и са си записвали различни гадания (сн. 11, 12)?

Страбон отговаря: „Планината Бермион [слав. Кара камен, в Централна Егейска Македония – б.Ал.Д.]... в по-стари времена са я владяли бригите, тракийско племе; някои от тях се прехвърлили в Азия и името им се променило на фриги.“ /География, кн. VII, Фрагменти, 25/. Четири века по-рано Херодот също е записал, че „според думите на македонците, тези фриги са се наричали бриги, докато са живеели в Европа, и са били съседни на македонците. Но откакто някои си сменили местообитанието и отишли в Азия, името им също претърпяло промяна и станало на фриги“. /Hdt., VII, 73/.

Снимка 11. Фригийски надпис от Гордион, града на Мидас.

Снимка 12. Лемноската стела, считана за етруска.

Смята се, че преселението на *бригите* от Македония в Анатолия се е случило между 1200 и 800 г. пр.Хр., след упадък на Хетското царство. Малки групи *бриги*, след миграцията в Анатолия и разширяването на Македонското царство, продължили да живеят в Пелагония и около Епидамн.

Павзаний споменава в „Описание на Гърция“, че *фригите* от териториите край река Скамандър в Трояда се преселили на остров Сицилия /Paus., V, 25-6/. Отново Павзаний споделя, че *фриги* обитавали и територията на Гърция (Paus., X, 32-3). *Атрей*, бащата на Агамемнон и Менелай носел име като на благородника *Отрей*, посочен от Омир като предводител на *фригите* /Hom., I, 3, 186/.

Страбон отива още по-далеч, обяснявайки, че една значителна територия – полуостров Пелопонес – получил името си от фригиеца Пелопс, който се установил там заедно със своите сънародници /**Strabo**, VII, 7, 1/.

Пеоните пък най-вероятно са наследници на мигриралото обратно от Мала Азия по поречието на р. Струма тракийско племе *фриги*, което тук смесило усвоените малоазийски влияния с тези на заварените местни *траки* и тракизирани илирийски племена. Пеоните дълго се отличавали от околните *траки*, въпреки династичните и други връзки с тях.

Според античната легенда, предадена от Херодот /**Herodotus**, V, 13/, *пеоните* са преселници от Троя. Омир /*Iliad*, book II, line 848/ споменава *пеоните* от Аксиос (Вардар), че те участват заедно с балканските и малоазийските *траки* на страната на Троя срещу *данайците*. Омир, Херодот, Тукидит и други споменават като *пеони* племената: *сиропеони*, *пеопли*, *добери*, *лаели*, *дерони*, *сапеи*, *граи*, *леи*, *орески*, *елимеи*, *еордеи*, *тимфеи*, *паравеи*, *алиндеи*, *синти*, *гортини* и други, а *агрианите* направо са смятани за тракийско племе. /**Христо М. Данов**. Херодот като извор за историята на Тракия, Македония, Пеония и Западното Черноморие. – В: ГСУ-ИФФ, 8-106; **Гаврил Кацаров**. Пеония. Принос към старата етнография и история на Македония. 1921/.

Пеоните най-вероятно са били смес на старите *пеласгийски*, *илирийски* и *тракийски* племена с наследници на колонисти от Мала Азия, възможно с т. нар. *меони* (*пеони*) от земите на древна Лидия – самите те смесени със съседните *хети*, както и с мигрирали там от Балканите тракийски племена на *мизи*, *фриги*, *кари* и *малоазийски траки*.

Пеоните обособили свои държавно-племенни образувания сред съседните племена, установявайки династични и други връзки с тях. Античните лелеги, хети, кари, лики, лиди, бриги, килики и други племена са били основното ядро на меоните или пеоните, живели първоначално на територията на древна Лидия (Мала Азия).

Преселилите се на Балканския полуостров древни *меони*, в по-старите времена, възможно около 2000 – 1500 г. пр.Хр., са се интегрирали със сродните местни племена и останали в историята като *пеони*. В 687 г. пр.Хр. цар Гиг, основател на династията на Мермнадите в антична Меония, завладял престола на Хераклидите и променил името от Меония на Лидия. До Гиг Меония била управлявана от династията на Хераклидите, с последен цар Марсил/по **Херодот**, I, 7/. *Пеоните* в Европа обитавали поречието на реките (в долните течения) Места (Нестос), Струма (Стримон), Вардар (Аксий), Брегалница (Астиб), Бистрица (Халиакмон) и Черна (Ехейдор). Пеоните имали свои градове или т.нар. селищни центрове. Имената на някои племена са идентични с тези на селищните им центрове. Това се наблюдава при *синтите*, които са основали градовете Хераклея Синтика и Синда (на Солунския залив); Орестиди на *орестите* (дн. Костурско); *линкестите* са имали Хераклея Линкестис; Добер бил на *дероните* и др. Известни са големи пеонски градове-крепости – изпълнени в циклопски градеж, – като само по долината на река Вардар те са: Ейдомене, Аталанта, Гортиния, Европ, Алкомена, Терма и др.

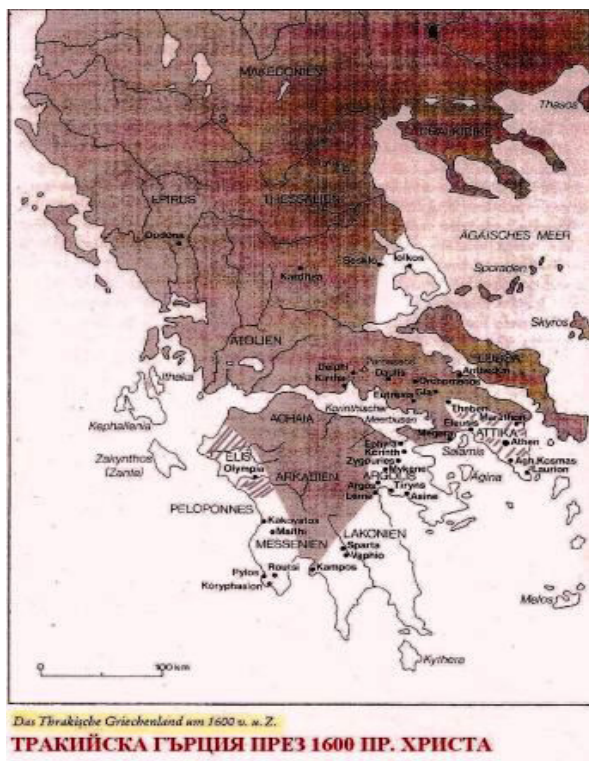
Разполагаме със свидетелството на Велей Патеркул, който е творил по времето на император Тиберий, че пеонците са умеели да си служат с буквите и с

„прилагането им за изява на духа“ („In omnibus autem Pannoniis non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia Romanae, plerisque etiam litterarum usus, et familiaris animorum erat exercitatio.“ Book II. CX).

Някои имена на градове-племенни столици в Пеония или въобще на държавно-племенните им обединения са били: Билазора (дн. Велес) на река Вардар; Балла на *пиерите* (дн. Палатица); Терма на *мигдоните* (Тесалоники); Антемунт на *крестоните*; Бригиз на *бригите* (недалеч от устието на Струма); Лебея – много стар град, прочут с козите си; Брусидата на Охридското езеро; Синда на Солунския залив; Кидонитон – някъде в северна Пеония (предполага се, че са преселници от Крит); Кидрайон на р. Еригон; Галикон на *крестоните* на река Ейхедор (дн. Галико); Лета и Сер-Сирус на *сиропеоните* (дн. Сяр); Крусидон (Крусидата) на *мигдоните*; Гортиния и Меланд на *крестони* и *едони*; Едеса-Еге на старите Егестей (Едестей), Паленон; Бизалтикон на *бизалтите* и други. Град Тоскион на юг от река Шкумба е разделял *илири*, *македони* и *пеони*.

И така, стигаме до живеещите в съседство *фриги* и *македонци*. Какво още можем да научим за тях? Помпей Трог казва категорично, че в стари времена държавата на македонците се е наричала Ематия, а населението ѝ – *пеласги*. Това е било преди 757 г. пр. Хр., за когато се твърди, че македонската държава е управлявана от Каран. Някои градове в Тракия и Македония обаче продължават да бъдат наричани „пеласгийски“ чак до Пелопонеската война, след което старото название постепенно изчезва. /**Thucyd.**, IV, 14, 109/.

Снимка 13. Карта от книгата „По следите на първите гърци“ на проф. Ян Бест и Сибела фон Реден.

Горната карта (сн. 13) е взета от книгата "По следите на първите гърци" на проф. Ян Бест и Сибила фон Реден. Те пишат, че седемнадесет века пр. Хри-ста над 80%-90% от територията на Гърция е била населена с хора, наричани в античността *траки*. *С бели полета са маркирани териториите, заети от елините*, включително след миграцията им от Олимп до Пелопонес и "трансформацията" им до *дорийци* /Херодот, „История“, I, 56/. *Тъмните полета са заетите от траките територии*.

Страбон също ни казва, че в далечното минало цяла Атика е била тракийска /4, VII, 7,1/ Тукидид също дава данни, че Даулис, наречен още Фокус (на север от Атика) е обитаван от *траки* още преди Троянската война (по времето на Терей) /10, II-29/.

Херодот добавя, че *пеласгите* могли да добиват реколта от преди безплодни земи, което предизвиквало завистта на *гърците*, а също и че Атинският акропол е бил построен от пеласгийски архитекти. Вече споменахме, че в един момент *пеласгите* са властвали в морето, което означава, че са били вещи в корабостроителството и навигацията.

Затова когато самият Херодот, бащата на историята, ни казва като съвременник, че *пеласгите* са построили Атинския акропол, ние наистина трябва да му вярваме.

Вижте какво още е писал Херодот в своята „История“ /I, 56, 57/:

„56... Лакедемонците и атиняните превъзхождат останалите, едните били от дорийския род, а другите от йонийския. Тези два народа наистина се отличава-ли от всички останали, единият бидейки в древни времена пеласгийски, а дру-гият – елински. И докато единият [пеласгите – б.Ал.Д.] никъде не се премест-вал, другият [елините – б.Ал.Д.] непрекъснато бродел. По времето на цар Дев-калион този народ живеел в земята Фтиотида; при Дорос, син на Елин, живеел в земята, която се намира в подножието на Оса и на Олимп и която се нарича Хистиайотида; откъдето кадмеите ги вдигнали, та се преселили в Пиндос – наричали ги македонни. Оттам пак се преместили и преминали в Дриопида, а от Дриопида дошли в Пелопонес и тъй били наречени дорийци.

57. Какъв език говорели пеласгите, не мога точно да кажа. Но ако е необ-ходимо, бих могъл да кажа, че като съдя по пеласгите, които и сега обитават намиращия се над тирсените град Крестон и които преди са живели в земята, наричана сега Тесалиотида, където били съседни на народа, наричан сега до-рийски, както и по **пеласгите**, които основали Плакия и Скулаке в Хелеспонта и които **по-рано за известно време живели заедно с атиняните** [в гр. Атина – к. и б.Ал.Д.], или като съдя по което и да е от останалите селища, които, би-дейки пеласгийски, са променили имената си – **та ако по всичко това трябва да направим заключение, бих казал, че пеласгите са говорели варварски език** [к.Ал.Д.].“

Херодот в прав текст пише, пише че *елините*, когато ги прогонили от Олимп *кадмейците*, се установили в подножието на планинския масив Пинд (Пиндос), а последствие напуснали това подножие и отишли на полуостров Пелопонес, но вече се наричали *дорийци*.

Но най-важното в този текст е признанието, че „пеласгите... по-рано за из-вестно време живели заедно с атиняните“. Всъщност Херодот би бил по-коре-

ктен, ако бе признал докрай истината, че Ксут, син на Елин, и Йон син на Ксут, са преселили племето си – *йонийците* – от своята родина Фтиотида в гр. Атина, където заварили по-старите жители – *пеласгите*. А Дор, син на Елин и брат на Ксут, заселил по същото време своето племе – *дорийците* – в Пелопонес. И въпреки това текстът на Херодот спомага за изясняването на историческите факти.

Така че занапред, когато срещнем твърдения от рода на „йонийците са гърци“ трябва да знаем, че това не е цялата истина, защото *йонийците са елини*, примесени с *траки-пеласги*.

Херодот твърди също, че *пеласгите (йонийците)* не са напуснали своята територия. И още пояснява, че през XVI в. пр.Хр. техни колонизатори са заселили малоазийското крайбрежие, Хелеспонта и Егейските острови. А през VII в. пр.Хр., „изхождайки главно от Милет, основават колонии по черноморското крайбрежие“.

Омир е познавал *пеласгите* в Додона, както и тези на о. Крит, и ги нарича *dioi*, тоест „удивителни“, или „богоподобни“ /Homer, Od., XIX, 177/. *Пеласгите и македонците са били един и същ народ*, и заедно с *фригите* по-рано са влизали в единната тракийска общност, което обяснява приликата между фригийската, пеласгийската и тракийската писмености.

Ще цитирам и друг много интересен текст на Херодот, според който *елините* пък са получили своята писменост от *финикийците*:

„58. Финикийците, които дошли с Кадъм... донесли при елините, заселвайки се там [в дема Беотия, където построили своя град Тива – б.Ал.Д.], многобройни и различни познания и най-вече писмената, каквито елините нямали преди това [к.Ал.Д.]... с тях първо си служели всички финикийци. С течение на времето те променили езика си, както и формата на писмената си. По това време голяма част от околните области [демът Атика – б.Ал.Д.] били заселени от елини-йонийци; именно те заели писмената от финикийците и били обучени и с малки изменения във формата им започнали да ги употребяват; служейки си с тях те ги нарекли финикийски, тъй както справедливостта го изисквала, понеже финикийци ги били донесли в Елада [к.Ал.Д.]. От древни времена йонийците наричат папируса пергамент, защото някога папирусът бил рядкост и те употребявали вместо него пергамент от кози и овчи кожи; **по мое време много от варварите още пишеха на такива кожи [к.Ал.Д.]**.

59. Аз самият видях кадмейски писмена в храма на Аполон Исмениос в Тива в Беотия, издълбани на три триножника; повечето от тях приличат на йонийските. На единия триножник има епиграма:

„В дар ме на бога постави Амфитрион от телебойската плячка.“

Това трябва да е било по времето на Лайос, син на Лабдакос, син на Полюдорос, син на Кадъм. На другия триножник в хекзаметри се казва:

„Скайос за своята победа във бой със юмруци,

в дар най-красив ме на Фоб посвети, на Аполон далнострелни.“

Това трябва да е Скайос, син на Хипокоон, стига той да е посветителят, а не някой друг със същото име – живял по същото време, когато е живял и Едип, синът на Лайос. На третия триножник, пак в хекзаметри пише:

„Този триножник през свойто царуване сам Лаодамас

В дар най-красив го на теб посвети, Аполон далновидни.“

Точно по времето на управлението на този Лаодамас, сина на Етеоклес, ка-
дмеите били прогонени от аргосците...“ /Херодот. История, кн. V, 58, 59/.

Херодот добре изяснява, че от *елините* точно *йонийците* са се възползва-
ли от новата и чудна придобивка – азбуката, донесена в Елада от финикийския
принц Кадъм. Всъщност Кадъмовият баща – цар Агенор – му предоставил ко-
раби и войска, за да открие похитената си сестра Европа, с които Кадъм отпла-
вал от финикийската столица Тир, находяща се на Левантското крайбрежие.
След продължително каботажно плаване в Бяло море, покрай Троада и Тракия,
Кадъм навлязъл в Егейско море и накрая акостирал на брега на Беотия, Елада,
установявайки се там с хората си.

Както казахме, сродно писмо са имали *фригите* в Анатолия, съседи на *фи-
никийците* в Леванта, както и съплеменниците на първите – *бригите*, и на
вторите – тирсените, – в Македония. Освен това, когато разказва за материята,
върху която пишели древните – пергамент и папирус, Херодот не пропуска да
отбележи: „по мое време много от варварите още пишеха на такива кожи“, т.е.
много векове преди времето на Херодот – V в. пр.Хр. – „варварите“ (*траки*,
пеласги, *македони*, *бриги*, *фриги*, *троянци*, *тирсени*, *финикийци* и др.) „още
пишеха на такива кожи“.

Кои, обаче са били *пеласгите*, описвани възторжено от Омир и Тукидит,
Херодот и Страбон, и които заедно с *фригите* и *илирите* били считани за три
клона на една и съща общност? Кой, е бил този богоподобен народ, който мо-
жел да добива реколта от преди безплодни земи, което предизвиквало завист-
та на *елините*, чиито архитекти построили, според Херодот, Атинския акропол
/Hdt, VI, 137; Павзаний, I, XXVIII, 3/, който даже дава имената на архитектите –
Агрол и Хипербий – пеласги от Акарнания, и който народ векове наред власт-
вал без конкуренция в морето, вещ в корабостроенето и навигацията?

Пеласгите са характеризирани като хора с висока култура и грамотност.
Имало е десетки пеласгийски селища на планината Атон, в Тракия, по егейски-
те острови и в Мала Азия. Херодот казва, че *самотракийците* са научили ка-
бирийските церемонии от пеласгите /Hdt, II, 51/. Това е доста важно, защото се
е вярвало, че Прометей – изкусен железар – е произлизал от Кабирите /Paus.,
IX, XXV/, а пък брат му Атлас бил прочут астроном. (Евсевий описва Атлас като
брат на Прометей и твърди, че е бил добре запознат с астрономията, което
карало хората да казват, че е „подкрепян от небесата“).

Палеотракийското племе *пеласги* (Πελασγοί) е оглавявало най-старото на-
селение на Южните Балкани. Според древногръцките автори *пеласгите* оби-
тавали Древна Елада преди *елините*. *Пеласгите* се споменават за пръв път
в „Илиада“, където са представени като съюзници на Троя, изброени между
тракийски племена, т.е. считани са за *траки*. Херодот и Тукидид разказват, че
през V в. пр. Хр. все още има пеласгийско говорещи анклавии сред елинското
население /Херодот. История, I, 57; Тукидид. История на Пелопонеската вой-
на, I, 2-3/. Херодот споделя мнението си, че *елините* са заели от *пеласгите*
повечето от боговете си и дава пример за почитането на итифалическият Хер-
мес в култа на Самотракийските Кабири /Hdt, II, 51, 2-4/.

Някои антични автори дават сведения за „пеласги-тирсени – предгръцки на-
род, обитавал някога Пелопонес и Тесалия преди идването на гърците“. Напри-

мер Тукидит нарича *пеласгите* „тиренци“, другите автори – „тирсени“ /**Thuc.**, IV, 109/. Е. Потие допуска преселване на *пеласги* от Гърция през Адриатическо море в Италия.

Хеланик от Лесбос (V в. пр.Хр.) казва, че „тиренците се наричали по-рано „пеласги“; те били прогонени от *гърците* и след като се заселили в Италия, приели името *етруски* /**José J. Caerols**. Helanico de Lesbos, 1991/. Това съобщават също Тукидид и Страбон, твърдейки, че 17 поколения преди Троянската война (1184 г. пр.Хр.) част от *пеласгите* се заселила в Италия (около 1750 г. пр.Хр.).

Още преди няколко десетилетия академик Владимир Георгиев постави тезата, че трако-пеласгийският език е бил говорен в Югоизточна Европа още през неолита. Според него представителите на трако-пеласгийската общност са първите европейци, разполагащи с писменост. Владимир Георгиев е считал също така, че на о-в Крит през неолита, халколита и бронзовата епоха (7000-1600 г. пр.Хр.) са живели пеласги. „Преди нахлуването на древните гърци в Егея, на Балканския полуостров са живели родствени народи – пеласги, траки, телмили, лелеги и др., и езикът на пеласгите бил родствен на тракийския.“ /Траките и техният език, С., 1977/. Според Диодор Сицилийски /**Diod.Sic.**, III, 67/, Алкидамант /8, 465/ и др. стари автори, *траките* и *пеласгите* са разполагали с писменост доста време преди *гърците*.

Трябва да се отбележи още нещо много любопитно: *пеласгите* са споменати в „Библията“ под името *филистимляни*, а земите по поречието на р. Струма са се наричали в древността Палестина. В „Библията“ пише, че *филистимляните* са тръгнали от о. Крит, но според учените островът е бил само междинен пункт в преселението им. А.М.Кондратов посочва в книгата си "Атлантиды моря Тетис", че на брега на древния Епир е имало пристанище, наречено Палайсте, или Палайстинос, а долното течение на река Струма се е наричало в онези времена Палайстинос.

За Херодот езикът на *пеласгите*, т.е. на завареното от *гърците* местно население, е „варварският“, а не някои от варварските, както би се изразил, ако считаше, че съседите са говорили на различаващи се помежду си езици. В подкрепа на това е написаното също от него, че „... [тракийските племена] носят много имена – всеки според областта си, но всички те се ползват от еднакви закони за всички неща...“ /**История**, I, 57/.

Акад. Владимир Георгиев твърди, че *тирсените-етруски* – това са самите *троянци*, тракийско племе. „За родствената връзка между троянците и траките вече може да се съди не само от сведенията на египетските и асирийските текстове, не само от гръцките автори, но и от археологическите данни, както и от проучванията на езиковедите...“ /**V.Georgiev**. Introduction to the History of the Indo-European Languages, Sofia, 1981/.

В нашата история изключително важна роля играе и тракийското племе *мизи* или *мези*, чието име е засвидетелствано както в Илиада, така и в по-късни извори /**Ал. Фол**. История на българските земи в древността. Първа част, София 1981, с. 85/. Според Страбон: „Книгите както на фригийците, така и на мизийците, ни връщат във времената преди Троянската война.“ /**Strabo**, 12, 8, 4/. В „Илиада“ *мизите* са споменати като съюзници на *троянците* /**Илиада**, 25 песен/.

Въз основа на езиковедски данни е издигната хипотезата, че през бронзовата епоха *мизите* обитават земите на изток от река Морава и край Дунава, след което започва тяхното разселване в югоизточна посока, към Мала Азия, като достигат дори до Месопотамия.

Някои автори (О. Р. Гърни, Бедрих Хрозни) приемат, че хетската експанзия в Югозападна Мала Азия през XIV и първата половина на XIII век пр. Хр. довежда до обратното преселване на тукашното население към Балканите, включително на част от *мизите*. След разпада на Хетската държава *малоазийските мизи* получили отново възможност за самостоятелно развитие.

Херодот пише, че преди Троянската война *мизите* и *тевкрите* преминали през Босфора в Европа, покорили всички *траки* и достигнали до Йонийско море и река Пеней в Елада **/История, VII, 20/**. Той съобщава и друго, че *венетите* живеели редом с *даките*, пак тракийско племе, чиито земи са се простирали от границата с *венетите* до устието на Дунав **/пак там, V, 9/**.

Според Страбон, даките и гетите са говорили един и същ език **/VII, 3, 13/**. Пак според него: „А гетите са обитавали от двете страни на Истър, както и мюзите, които също са траки и са еднакви с народа, който днес се нарича мизи. От тези мюзи произхождат също и мюзите, които днес живеят между лидийците, фригите и троянците. А самите фриги са бриги, тракийско племе, каквито са и мигдоните, бебриките, медовитините, витините и тините, и, според мен, също така и мариандините. Всички тези народи, разбира се, напълно са напуснали Европа, но мюзите (мизите) са останали там.“ **/Страбон. География, кн. VII, 3, 2/**.

Друг източник от тази епоха дава сведения, че тракийското племе *гети* е имало собствена литературна традиция. В осмата година след Христа благородният Овидий – велик поет във „века на Август“ (Октавиан Август) – е бил пратен в изгнание в гр. Томи (дн. Кюстенджа) на брега на Черно море. Поетът прекарал там 10 години, бленувайки за дома си и пишейки често на своите приятели с надеждата, че те ще подтикнат Октавиан да позволи на изгнаника да се върне в Рим. Сред писмата на Овид има две, които са особено интересни.

Първото е адресирано до „крал Котис от Тракия“, почти съсед на поета. Вероятно става дума за един от последните одриски царе – Котис VII. Ето какво може да се прочете в него:

“Никой крал не е бил по-добре обучен и не е посвещавал повече време на хуманитарните науки. Твоят стих ми е свидетел, че ако махнеш името си, ще отрека, че го е съставил младеж от Тракия. Бистонската земя [Тракия – б.Ал.Д.] се гордее с твоя талант, че Орфей може да не е единственият поет от нея.“

Второто писмо е особено важно. В него Овидий моли един от приятелите си, който се казва Карус за услуга, но също така казва: „Не бива да се маеш, ако стиховете ми излизат грешни, защото съм почти поет на гетски. Ах! Това ме засрамва! Написал съм дори поема на езика гетски, ползвайки варварски думи на брой като нашите: даже спечелих си слава – поздрави ме! Започна име на поет да ми излиза сред нецивилизованите гети.“

Латинският поет е възхитен от младия одриски цар Котис, изпъкващ пред другите владетели с подготовката на философ и уменията на поет. Нас ни интересува обаче въпросът: Каква е била азбуката, ползвана от Овидий при написването на поема на езика на гетите по това време?

Очевидно в древността Мала Азия и Балканите са били неразривно свързани – общ свят, обитаван от родствени жители, – което е дебело подчертано от античните автори.

Снимка 14. Карта на Мизия, провинция в Азия, между Фригия и Витиния.

Историческата област Мизия се намирала в северозападната част на Мала Азия (сн. 14). На север и северозапад граничела с Мраморно море и Дарданелите, на запад – с Егейско море, на юг – с Лидия, а на изток и североизток – с Фригия и Витиния. Между Мизия и Витиния се издигал малоазийският Олимп, като Страбон твърди, че името на Мизия произлизало от лидийското име на бука (на древногръцки: μυός), с който в античността бил обрасъл Олимп. / **Страбон**, кн. XIII, 1, 22/.

Мизия била населявана от фригийци (бриги), троянци и еолийци, т.е. мизийци, или собствено тракийски племена. За Страбон, езикът на мизийците представлявал смес от фригийски и лидийски. /**Strab.**, VII, 3, 10, 12-13/. Главен град на Мизия бил Пергам, а големите ѝ градове – Кизик, Приап, Лампсак, Абидос, Аполония, Илион, Перкоте, Дардан, Александрия Троадска, Лариса, Милетопол и др. Според Херодот Пергам се наричала и цитаделата на град Троя (с друго име Илион). /**История**, VII, 43/.

През 1870 година немският археолог Хайнрих Шлиман опровергал песимистите, като при разкопки в Мизия открил митичната Троя, правейки едно от най-значимите открития в историята на човечеството и доказвайки, че във всяко предание има поне зрънце истина, имайки предвид Омировата „Илиада“.

Обаче Евсевий Кесарийски (265-340 г.) и Йероним Блажени (347-420 г.) пишат, освен за Мизия, провинция в Азия (между Фригия и Витиния) и за провинция със същото име край река Дунав (сн. 15, 16):

„Има обаче и друга провинция със същото име при река Дунав. При завоюването на земите около Долни Дунав римляните нарекли областта Мизия. Предполага се, че те са нарекли областта така, заради старата слава на малоазийските мизи като отлични воители, известна още от Омир. С образуването на римската провинция Мизия, наименованието мизи се разпростряло върху нейните жители.“ /**Евсевий**. Църковна история, XVI/.

Дион Касий Кокцеан (155~235 г.) е написал: „...тези ..., които живеят отсам реката и до земите на трибалите, се числят към провинция Мизия и се наричат мизи от всички, освен от живеещите наоколо“. /**Historia Romana**, LIV/.

Снимка 15. Карта създадена по сведенията на Клавдий Птолемей; вижда се, че Мизия се простира до река Днестър.

През Средновековието едно от архаичните имена, често използвани от византийските автори за обозначаване на българите, е „мизи“, наред със „скити“, „мирмидонци“ и други. В „Похвално слово“ на Фотий Тесалийски (началото на XI в.), като „мизийски народ“ са определени поданиците на цар Самуил. В „Историята“ на Михаил Аталиат се твърди, че *българите* са бившите *мизи*. През XIV в. византийските автори продължават да наричат „мизи“ предимно *българите*.

Снимка 16. Карта на Дакия и Мизия, изработена от Abraham Ortelius през 1595 г. по антични карти.

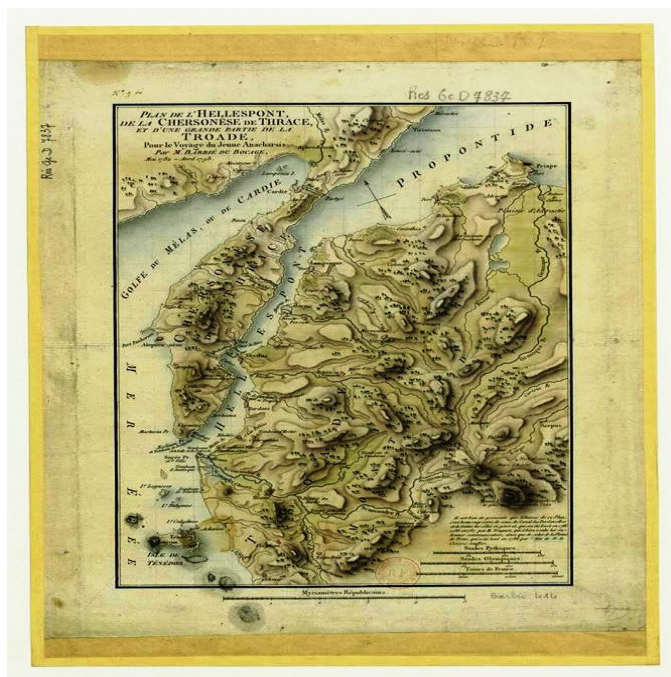

Връщаме се отново към земите и племената на юг от Балкана, за да обобщим гореизложеното и го допълним. Споменахме, че за пръв път името „траки“ е употребено от Омир във втора песен на „Илиада“, където с това име е обозначено населението на Тракийския Херсонес: „...А пък Пейрой с Акаманта предвождаха всички траки, мирно живеещи покрай Хелеспонт бързотечен...“

В античността днешният полуостров Галиполи бил известен като Тракийски Херсонес (на гръцки: Χερσονήσος Θρακική), или Тракийски полуостров (**сн. 17**). Днешният Босфор пък е наричан в миналото Тракийски боспор, т.е. „Тракийски проток“.

В трагедията си „Алкестида“ Еврипид казва, че едно от собствените имена на бог Арес е Тракс. Според един от гръцките митове траките произлизат от митичния цар Тракс, син на Арес. Войнолюбие то им идвало именно от това, че се явявали наследници на Арес, когото смятали за защитник на Тракия: неговият златен или златист щит бил държан в храма му във Бистония, Тракия.

Има данни за негръцкия, тракийски произход на Арес. Така например, Софокъл го нарича „роден в Тракия“ /**Софокъл**. Антигона, 970/. Култът към Арес получил широко разпространение в Гърция и Рим, но хиляда години по-рано богът на войната бил почитан на остров Крит под името Арей. Епитети му са яростния, беснеещия, свирепия, името му е свързано с българската дума „ярост“. Освен това, Арес е бил почитан и от *скитите*, обитаващи степите на север от Дунава. Херодот пише, че Арес бил олицетворяван с железен меч. /**История**, IV, 5, 60-63/. Клетвата на *старите българи* върху меча вероятно е свързана със същия древен култ.

Source: gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Снимка 17. Френска карта от XVIII в. на п-в Галиполи (античният Тракийски Херсонес) и Троада.

Присъствието на *траките* в Тесалия, Беотия, Атика и дори на остров Евбея е засвидетелствувано изрично не само от античните гръцки историци, но е отразено и в топонимията на тези области, както и в гръцките митове. Някои тракийски племена се прехвърлили по островите на Егейско и Мраморно море. Особено плътно било тракийското население по островите, разположени в северната половина на Егейско море. Тези райони на Егея били наречени отрано Тракийско море. Не случайно някои от тези острови носят тракийски имена. Така например остров Самотраки. Името на острова означава "тракийски Самос". Наричал се е още Саонесесос – остров на *саите*, които били едно от най-рано проникналите в басейна на Егея тракийски племена. От тракийски произход е и името на остров Имброс. С *траки* били населени не само о. Тасос, но и островите Лемнос, Наксос, Лесбос и др.

Траките се споменават като таласократи, т.е. „господари“ на моретата. Те станали господари на морето скоро след Троянската война: тяхната таласократия („господство“) траяла 79 години. Разпадането на гръцката армада подир плячкосването на Троя е описано от Дион Хризостом (~40–120 г.) /Eleventh (Trojan) Discourse, 123-144/ и в „Хрониката“ на Евсевий. Диодор Сикул казва, че контролът над морето за 304-те години, последвали Троянската война, е бил държан от: *лидийците* и *меонийците* – 92 години; *пеласгите* – 85 години; *тракийците* – 79 години; *родосците* – 23 години; *фригийците* – 25 години.

След Троянската война *траките* влезли в коалиция, наречена „морски народи“. През 1191 г. пр.Хр., по време на управлението на Рамзес III, „морските народи“ нападнали Египет. В надписа на Рамзес III върху стената на храма Мединет Абу са изброени някои племенни названия: пелесет (пеласги), дрд (дардани), чкр (тевкри/троянци), мешуе (мизи), уешеш (веси), шерден (серди), трш (трауси).

В Омировия епос за пръв път се появява етнонимът *траки*. От това време насетне той постепенно се превръща в обединителен етноним за населението между Карпатите и Егейско море и между Черно море и поречието на реките Морава и Вардар, население, говорещо сродни или близки диалекти на един език.

Ето какво пише през V в. пр.Хр. Херодот за *сатрите*, най-голямото тракийско племе:

„Сатрите, доколкото знам, не са били подчинени никога на никого и единствени от траките продължават да са и досега свободни; живеят високо в планините, които са покрити с всякакви гори и сняг, и са отлични войни. Те притежават прорицалището на Дионис; прорицалището се намира в най-високата част на планината [*Пангей* – б.а.]; измежду сатрите с прорицанията в светилището се занимават бесите, жрица дава прорицанията точно както в Делфи – няма нищо по-различно.“ /Херодот. История, VII, 111/.

От този текст също проличава, че много преди V пр.Хр. траките са имали своя писменост. Ако това не беше така, Херодот не би сравнил ритуала по предоставяне на оракул (писмено предсказание) между жрицата на бесите в храма на Баххус в Родопите и жрицата Пития в светилището на Аполон в Делфи, Парнас. Освен това се знае, че тракийски жречески клан – Тракидите, – древни пазители на священото знание, са управлявали култовата дейност в гр. Елевзина, Елада, включително че Елинската амфикифия (Институция на

храмовите общности) е била пазена от специална тракийска гвардия – войни, посветени в тайните.

След прегледа на историческите извори, нека видим **артефактите, подкрепящи тезата, че многобройните народи, наричани траки, които са обитавали повече от шест хилядолетия Анатолийските земи и Балканския полуостров – от Карпатите до Егейско море и оттам – до Пелопонес, са имали своя писменост.**

1. *Златна орфическа книга*, намираща се във фондохранилищата на Националния исторически музей, София.

Снимка 18. Златната орфическа книга, пазена в хранилище на НИМ.

Златната орфическа книга (**сн. 18**) е един от най-тайнствените експонати в музейната ни археологическа сбирка и е на съхранение в мазето на НИМ, въпреки големия интерес и многото въпроси задавани по нея! Тя се състои от шест пластини, направени от 23.82 карата злато с размери 5 см на 4,5 см, свързани със златни пръстени и се отнася към VI в. пр. Хр. Била е намерена преди около 60 години от войник, работил при прокопаването на канал около р. Струма.

Текстовете върху погребалните златни пластини-листове съдържат формули, които се тълкуват като свидетелство за мистерийни обреди. Върху плочите е гравирани текст с букви, считани за етруски, въпреки съществуващите податки, че на Балканите е имало азбука, предхождаща гръцката, именно с т.нар. пеласгийски букви, разпространени между тракийските племена и възприети

впоследствие и от етруските; както и рисунки на свещен ритуален тракийски котел, кон, конник, сирена, лира и войни, носещи ритуални съдове.

Това е най-старата изцяло съхранена книга, създадена 600 години пр.Хр.! Докато по света има открити около 30 отделни златни страници, това е първата намерена напълно съхранена орфическа книга! А ние типично по-български, разбира се, я държим в мазето на Националния си исторически музей.

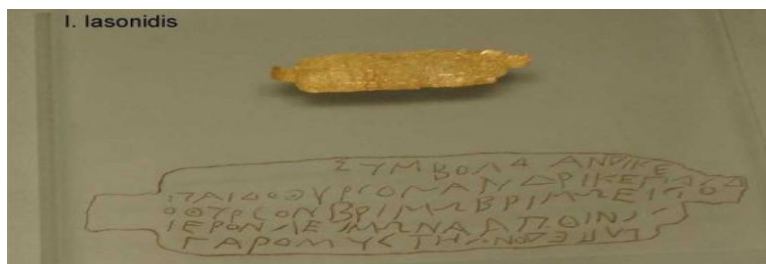
Съдържанието на книгата подсказва, че тя навярно е изработена във връзка с погребението на аристократ-орфик. През VI в. пр.Хр. гръцкият философ Пифагор популяризира отново тракийският орфизъм в Южна Италия. Там досега са открити около 30 отделни страници от етруски "орфееви" книги, но само в България е открита цяла книга, чиито страници са съединени със златни пръстени. Върху изследването ѝ работи екип от български и италиански учени, но до момента те все още не са разчели и публикували свой превод или коментар.

2. *Златни орфически таблички*, откривани из цяла Южна Европа – от Италия до о. Крит. Златните орфически таблички са средство за ритуално действие: съдържат формули с мистериално посвещение, символични напеви, но може би описват действия или стъпки от тайните ритуали на орфико-питагорейските общества.

Орфическите сакрални паметници, намерени из Средиземноморието, обхващащи значими отстояния в пространството и времето, произхождат от обща идейна основа. Такива са орфическите папируси от Дербени (най-старият оцелял ръкопис в Европа), Гуроб и Калатис, златните таблички от Южна Италия, Крит и северна Гърция, костените графити и сакрални предмети от милетската колония Олбия, вазопис от Атика и Южна Италия.

Макар табличките да са открити на различни места (Южна Италия, Крит и Северна Гърция), описанията върху тях са сходни и свидетелство да широко разпространена единна традиция. Според орфическата доктрина, паметта, скрита в ключови понятия може да помогне на посветения да надникне в лоното на отвъдния свят, докосвайки самото безсмъртие. Затова и богинята на паметта Мнемозина е главно действащо лице в текстовете, които дават напътствия на посветения за това как да намира пътя си в отвъдния живот, говорят за единството на живота, смъртта и прераждането.

Златният лист от Тесалия (2.54 x 3.81 см.; **сн. 19**), намерен в гроба на жена, заедно с теракотена фигурка на вакханка (V-IV в. пр. Хр.), съдържа типична орфическа молитва.

Снимка 19. Златният лист от гр. Фарсала (Лариса), Тесалия, с орфически мистичен надпис от десет стиха. /Източник: <http://amphipolis.gr/bg/to-орфикo-тафикo-хрисo-ελασμα-του-ιππωνi/>.

Текстът в превод от старогръцки гласи:

„Изгарям от жажда и загивам! Но дайте ми да пия от вечнотечащия извор!
Вдясно бял кипарис:

– Кой си ти? Откъде си?

– Син съм на Земята и на Звездното небе, но произходът ми е небесен.“

Снимка 20. Златни пластини от гр. Пирги, антично етруско пристанище в Централна Италия, основано също от пеласгите.

За гр. Пирги Страбон пише следното: „И Пирги има храм на Ейлетюя, основан от пеласгите; някога богат... А от Пирги до Остия разстоянието е двеста и шестдесет стадия...“ /**Страбон**. География кн. V, 2/.

Освен *пеласгите*, в Централна Италия са се заселили също и *троянците* – тракийско племе от групата на *дарданите*, чийто вожд според „Илиада“ бил троянския принц Еней, от когото произхождат Ромул и Рем – митичните създатели на гр. Рим.

Етническата родствена връзка между *траки* и *етруски* е коментирана от австрийския учен Александър Ранда в книгата му "Балканите – ключово пространство към световната история". (**Randa, A.** Der Balkan Schlüsselraum der Weltgeschichte. Wien, 1949).

Интересно е твърдението на Плиний Стари по отношение на това, че пеласгите, а не гърците, са занесли азбуката в Лациум (Италия). /**Pliny**. Natural History. Harvard University Press, London, 1942, VII, LVI, 192-195/.

3. *Артефакти с вотивни надписи* на негръцки език (сн. 21).

В едно интервю траколожката проф Диана Гергова казва: „Античните автори пишат, че в светилищата на Дионис бесите също са използвали таблички с надписи. Знаем и че орфическото учение е първото, което се разпространява с книги. Самите гърци вярват, че буквите са им занесени от Орфей и други полумитични, но все свързани с Тракия герои. Т.е. представата за връзката на траките с писмеността идва от древността.“ / <https://www.24chasa.bg/Article/640807/>.

Снимка 21. Писменост на западно-славянското племе венети на керамичен съд, датиран към VI в. пр.Хр., от Lozzo Atestino, култура Есте, в Североизточна Италия /<http://mnamon.sns.it/index.php?page=Esempi&id=31/>.

Алкидамант твърди **/VIII, 465/**, че не кой да е, а тракиецът Орфей е създателят на писмеността. Друго важно свидетелство е дал Диодор Сицилийски, който разказва, че Орфей и Лин са ползвали най-древната азбука **/Diod.Sic., III, 67/**.

Тракийски книги са съществували дори до ранното средновековие – през VII в. след Христа. При Фотий има ясно свидетелство за това; той казва, че известен византийски автор ползвал тракийски книги след времето на император Ираклий (Flavius Heraclius Augustus: 610-641 г.). Тоест след 641 година. Само можем да съжаляваме, че Фотий не е счел за нужно да ни каже с каква азбука са написани тракийските книги.

Да се върнем пак към древността, напр. в класическата епоха. Според Еврипид, древногръцки поет и драматург (480-406 г. пр.Хр.): „На тракийски таблички е записано Орфеевото слово.“ Еврипид споменава също за „medicines on the Thracian tablets, recorded by Orpheus“, т.е. „лекарства, записани на тракийски плочици от Орфей“. **/Al.Fol & I.Marazov. Ancient Thrace. Cassel & Co Ltd, London, 1977, p. 30/**. За подобни таблички говорят и Платон, и Питагор, и Хераклит. С орфически символи са изписани и посочените от нас златни таблички, откривани из цялата територия на Южна Европа – от Италия до о. Крит.

Странно е че, *в отличие от някои съвременни български учени, никой от античните автори не нарича древните обитатели на нашите земи неукни*. Херодот, Тукидит, Страбон, Ксенофонт, Плиний и др. свидетелстват за богатството, културата и духовната извисеност на *траките* и на техните родственици – *пеласгите*.

Според В. Дюруй в античността *траки, пеласги и илири* са били считани за три клона на една и съща етническа общност. Това мнение се потвърждава от Вл. Георгиев, който изказва теза, че трако-пеласгийският език е говорен в Юго-източна Европа още през неолита. Представителите на трако-пеласгийската общност са първите европейци, имали писменост.

Преди се е считало, че кадмейския мит има източен произход, но както отбелязва С. Янакиева преданието за финикиеца Кадмос е палеобалканско, т.е. трако-пеласгийско. Г. Херм потвърждава казаното от К. Порожанов и С. Янакиева, пояснявайки, че *финикийците* са амалгама от *ханаанци* и *морски народи*.

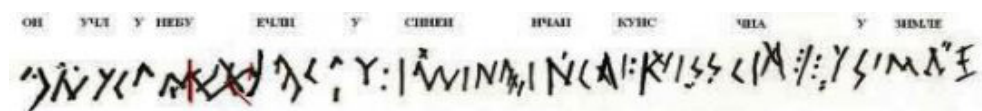
А *морските народи* вероятно са свързани по произход с *пеласгите*, защото напр. Диодор Сикулски пише, че *пеласгите* били първите, които използвали кадмейските (финикийските) букви и поради това те са наричани още пеласгийски:

„Лин написал разказ с пеласгийски букви за делата на първия Дионис, както и за други митични легенди, които завещава сред мемоарите си. По същия начин Орфей и Пропанид, който беше учител на Омир и талантлив поет, ползваха пеласгийските букви; а също ги ползваше и Тимоет – син на стария Тимоет, а той – син на Лаомедон, който живя по времето на Орфей ... Този Тимоет, очевидно племенникът на цар Приам, също така е написал „Фригийската поема“, а така я наричат, защото я е написал, ползвайки древния език и букви на фригийците...”

В Тракия са открити голямо количество надписи от предримската епоха, както и графити, които показват, че и на официално ниво, и в култовите практики, а и в ежедневието писмеността е била част от културата на траките. Знаците са върху каменни стели, съдове от ритуални сервиси, върху лични предмети, вотивни фигурки и др.

Едно от най-ярките свидетелства за писмената култура на *траките* е *надписът от Ситово* (сн. 22). Уникалният паметник е открит от местни хора, а по-късно проучен от специалистите. Някои от тях определят буквите като фригийски, а относно възрастта му все още няма консенсус. Едни смятат, че древните букви са изсечени преди 6500 години, други обаче са на мнение, че паметникът е отпреди 3200 години.

Дори да приемем, че надписът от Ситово е създаден по-късно, през IX – VIII век пр. Хр., това го прави най-стария надпис на европейски народ! Много преди *гърци, латини, келти и германи* да се научат да пишат, *траките* са правили монументални надписи (буквите са с височина около 40 см).

Снимка 22. Надписът от с. Ситово, Пловдивско.

А, ако ви се струва странна приликата на част от ситовските знаци с буквите на кирилицата, вижте пък снимките на артефактите по-долу (сн. 23).

Възниква резонният въпрос: **как тези кирилски букви са се озовали върху капак на съд от преди четири хиляди години?**

Ето още веднъж снимки в едър план (сн. 24, 25) на артефакта от II хил. пр.Хр. от Македония, върху който според професора по палеолингвистика Душко Алексовски *на езика на пеласгийското население, живяло по това време в региона е изписано името на богиня Всефа, известна по-късно като Веста*.

Снимка 23. Керамичен капак от Македония, II хил. пр.Хр., с писмени знаци по него.

Снимката, която виждате, няма аналог! Това е *уникален артефакт с писмени знаци от II хил. пр.Хр., открит в днешна Македония* <http://www.slovio.com/origin/index.html/>.

Снимки 24 и 25. Macedonia archeologists uncover 4,000 year old writing: артефакт от II хил. пр.Хр. от дн. Македония.

За голямото западнославянско племе *венети* има сведение от Юлиан Апостат (Отстъпник), когато описва града Аквилея (Aquileia), днес в Североизточна Италия, регион Фриули-Венеция:

„Това, всъщност, е търговският център на мизите, панонците и италианците, които живеят във вътрешността. В миналото те са наричани, струва ми се, Хенети; в наши дни, въпреки че римляните владеят техните градове, те са запазили първото си име с маловажна добавка на една буква в началото на думата; тя се представя от уникален символ, който те наричат „о v“ и който те често ползват вместо b e t a, произлизащ, както си мисля, от специфичното придиha-

ние на техния език.“ /**Discourse on Royalty**, 17. – В: Less Belles Lettres, Paris, 932, I, първа част, р.143/.

Изследователят Георги Сотиров, емигрант в Канада, коментира думите на Юлиан така:

„Юлиан, който е писал на гръцки, посочва, че етнонимът, който гърците произнасяли като „Heneti“, бил произнасян от местните жители като „Veneti“. Гърците имали затруднения с произнасянето, понеже гръцката *b* е *t* а съответства на звук между Б и В, докато в езика, говорен на север от Гърция, тези два звука ясно се отличават и изискват два различни писмени символа.“ /**Георги Сотиров**. Предкирилската писменост в славянските земи (глава от неговата книга „ELEMENTANOVA“: електронна публикация от 1986 г./

Юлиан е писал тези редове през 358 г., следователно тогава венетите са имали собствена азбука. Но коя е била тя? Да се опитаме да отговорим на този въпрос.

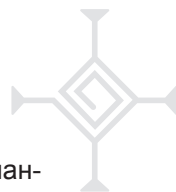
Около 350 г. император Констанций II, наредил на епископа на Мизия и Дакия Вулфила (Урфил), със седалище Никополис ад Иструм в днешна Северна България, да направи превод на „Библията“ за своята епархия. Според късно-античния църковен историк Филосторгий (Φιλοστοργιος) Вулфила превел „Библията“ на „говорим тракийски гетско-бески език“.

Всъщност Улфиловият превод се явява първият в Европа, защото по това време „Библията“ още не била преведена на латински. За да бъде достъпно четиво за мизите, гетите и даките, епископ Урфил прибягнал до ползваните дотогава от техните жреци прото-кирилски знаци, чийто корени се откриват в древната трако-пеласгийска писменост, употребявана в Югоизточна Европа още през неолита и бронзовата епоха.

Снимка 26. Гетската или готската азбука, съставена през IV в. от Улфила, епископ на Мизия и Дакия.

Представяме таблица с буквите на т.нар. готска азбука (сн. 26), съставена през IV век в българските земи от местния епископ Урфил, който съставил азбука и превел „Библията“ на нов език – „готски“. Днес Германия го почита така,

както ние почитаме светите братя Кирил и Методий: като създател на германската писменост и основоположник на германската литература.

Още през 1910 г. д-р Ганчо Ценов е оставил следния коментар:

„Каже ли се, че Св. Писание е било преведено на словенски, мислил се е Улфиловият превод, защото Улфила изнамери писмена и преведе Св. писание за гетите покрай Дунав, които след VI в. се нарекоха славяни и образуваха българската държава. Филосторгий, който е живял през IV в., пише, че Улфила изнамерил писмена и превел Св. писание за християните в Гетия.“ /Ганчо Ценов. Произходът на българите и началото на българската държава и българската църква. С., 1910/.

Тук няма да засягаме дискуссионния проблем „гети“ – „готи“. Но в Германия тази азбука днес не се използва. Имаме я ние в България, където е възникнала, ползва я и цяла Източна Европа. Тази първоначална азбука на готите била съставена въз основа знаците А, Г, Ф, К, Л, М, П, Т, Ч, У, Х – от древна азбука-предшественик. А няколко века след Вулфила същите знаци са възприети от Свети Кирил Философ и използвани при съставянето на кирилицата.

Откъде обаче, се е сдобил през IV в. епископ Урфил с тези прототипни знаци, за да състави азбука и да преведе „Библията“ на готски (т.е. славянски) език? И кога всъщност е възникнала най-древната писменост на Балканите?

За да отговорим на тези въпроси, *нека проследим накратко историята на появата и етапите в развитието на гръцкия език и гръцката писменост* (всъщност реформирана финикийска):

1) През II хил. пр.Хр. в Елада е възникнал древногръцкият език, който спада към семейството на индоевропейските езици. В хода на взаимодействието му с езиците на съседните етноси той претърпял огромни фонетични, морфологични, лексикални и синтактични промени. Прието е, че древногръцката азбука е производна от семитската, като отначало е ползвано силабическо (сричково) писмо.

2) В края на II хил. пр.Хр. (Архаичен период) финикийското писмо, употребявано във Финикия и по-късно в Картаген, било възприето и в Елада (Гърция). То съдържало 22 символа за съгласните, но липсвали такива за гласните звуци. В Елада били добавени буквите α, ε, ι, ο, υ, представлящи гласните звуци в речта. Такава била старогръцката архаична азбука докъм IX-VIII в. пр.Хр. (сн. 27).

Гръцка архаична азбука - 9 в. - 7 в. пр. н.е.

Снимка 27. Гръцката архаична азбука през IX-VIII в. пр.Хр.

3) VIII-V в. пр.Хр. (Класически период). Архаичната азбука претърпяла промени, най-важна от които е смяната на посоката на писане – не отдясно на ляво, а отляво надясно. Градовете-държави имали диалектни разлики, като общо взето се очертали четири диалекта: аркадо-кипърски, дорийски, еолийски и йонийско-атически.

Основните диалекти получили названията си по личните имена на потомците на Елин, царя на Фтиотида (Централна Елада). Елин имал трима синове: Дор и Ксут, които завладяли царските тронове в Пелопонес, и Еол, който станал цар на Тесалия. От синовете на Елин само Ксут родил синове: Ахей, който наследил властта на Ксут в Пелопонес, и Йон – възцарил се над гр. Атина и областта Атика.

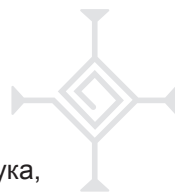
4) IV-II в. пр.Хр. (Елинизъм). Йонийският вариант на азбуката бил възприет в повечето градове-държави (полиси) и така цяла Елада получила единна писменост. Тя понякога е ползвана дори в съседните държави. Така например надписът в Севтополис, столица на Одриското царство през IV-III в. пр.Хр., е изпълнен на класически йонийски диалект и писмо.

Като изключим обаче царския род на Йон, *атиняните*, прекръстени на *йонийци*, са *пеласги* по произход (**Херодот**, I-56). Не бива да забравяме това! Така, че жителите на цяла Елада (гръците) всъщност възприели финико-пеласгийските букви. По-късно „гръцката“ азбука, разбирай йонийската или по-точно финико-пеласгийската, послужила като модел за създаването на латиницата и след това на кирилицата.

Снимка 28. Керамичен съд, от долната страна на който е изрисувана йонийската инициална азбука. IV в. пр.Хр., Национален археологически музей – Атина.

Буквите, изобразени на тази чиния (**сн. 28**), които служели за изразяване на йонийския диалект, се отличават от знаците в таблицата по-горе. Но и трите системи – архаичната, класическата и йонийската – са още твърде близки с

финико-тирсенския прототип. Това още не е познатата ни старогръцка азбука, която изглежда по съвсем различен начин.

Ако това твърдение Ви звучи еретично, спомнете си още и за надписа от Кьолмен, златния пръстен от село Езеро, за надраскания надпис върху обикновен камък "Скиас" в тракийската могила от Къпиново, за надписите с името на Севт върху неговия шлем и сребърните съдове от сервиза му. В Румъния, Македония и Италия са откривани орфически златни таблички със знаци, някои от които свещени формули. Като всяка писменост и тази започва във връзка с религиозните практики.

Снимка 29. Сребърна монета на тракийския цар Берг (Bergaios), IV в. пр.Хр.

Тракийското племе фриги, от своя страна, е оставило в Анатолия над 340 епиграфски паметника, а в земите на същинска Тракия са оцелели ситовския, кьолменския, дуванлийския, езеровския, да не забравим и двадесетината надпис от о. Самотраки.

Снимка 30. Един от надписите от остров Самотраки, в два от тях се съдържа българската кирилска буква „Б“.

При разкопки след Втората Световна война американският археолог К.Леман /K.Lehmann/ открил на о. Самотраки двадесетина надписи, които определя като „тракийски“. Става дума за около 40 керамични фрагмента с различни по дължина буквосъчетания изписани върху тях. Какво било учудването на научния свят, когато след публикуването на находките се оказало, че в два от тях се съдържа българската „кирилска“ буква „Б“ (фрагменти № 1 и 33; **сн. 30**).

К. Леман тълкува този знак с фонетичната стойност „Б“. Различните фрагменти са датирани от VI до III в. пр.Хр. Наличието на „кирилска“ буква в „тракийски“ текст не е прецедент. Известни са и надписи от остров Тера, които също съдържат буквата „Б“.

Тези надписи са свързани с пелазгийското население на о. Самотраки и голямото тракийско светилище там, свързано с почитането на култа към бог Хермес и култа към Тракийския конник, разпространен и по нашите земи. С него се свързват и засвидетелстваните от античните автори "тракийски" мистерии на о. Самотраки. В древността островът е бил населен с тракийски племена и оттам идва името му (*дорийци* се заселват там едва към VII в. пр.Хр.).

Снимка 31. Част от каменна стела с надпис от о. Самотраки, на негръцки език.

Този надпис (сн. 31) е намерен при светилището на Великите Богове край гр. Камариотица, на о. Самотраки и е датиран към IV в. пр.Хр. Диодор Сицилийски съобщава, че идвайки на Самотраки финикиецът Кадъм бива въведен в мистериите преди да се ожени за Хармония – дъщеря на тракийския бог Арес, както и че **през IV в. пр.Хр. тракийският език още бил използван в религиозните церемонии от жреците на самотракийските Кабири.** /Diodorus Siculus. Library of History. Books III-VIII, transl. C. H. Oldfather. Loeb Classical Library, Cambridge, MA, Harvard University Press. London, William Heinemann Ltd, 1935/.

Френският археолог и лингвист Клод Брикс в документалния филм „Севт Безсмъртният“ за кратко представя билингва надпис, намерен също на о. Самотраки (сн. 32). Двуетичният декрет на тракийски и гръцки език е един от трите тракийски надписа от VI-V в. пр. Хр., открити в светилището на Аполон (на тракийски *Abolo*) в самотракийската колония Зоне на беломорското крайбрежие и от общо 220-те епиграфски паметника, намерени на този остров преди повече от двадесет години, но все още необнародвани.

Снимка 32. Френският археолог и лингвист Клод Брикс във филма Севт Безсмъртният: „...защото има двуетичен надпис“.

„Два от тях са изцяло на тракийски – заявява френския учен във филма си, – а третият камък е изключително интересен, защото има двуетичен надпис... Имаме 3-4 реда от един декрет на гръцки и отдолу следва дълъг документ на тракийски език. Гръцката археоложка, която е правила разкопките, е публикувала само снимки/рисушки на три-четири кратки посвещения върху съдове.“ / **Claude Brixhe**. *Zôné et Samothrace: lueurs sur la langue thrace et nouveau chapitre de la grammaire comparée?* [„Зоне и Самотраки: светлина върху тракийския език и нова глава в сравнителната граматика“]. – *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, janvier-mars 2006, p. 121-146 /.

Снимка 33. Надпис-посвещение от Котис, цар на траките, на Херакъл, в който е употребен етнонимът траки. /<http://pandektis.ekt.gr/pandektis/handle/10442/71356/>.

Графика на надписа: **ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΘΡΑΚΩΝ Κ[ΟΤΙΣ] ΠΟΡΕΩΣ ΗΡΑΚΛΕΙ**.

Съвременна българска фонетика: „Базилеус фракон Котис пореос Ираклеи“.

Превод: „Базилевсът на траките Котис [е] последовател на Херакъл“.

Думата *πορεως* (*пореос*) е производна от думата *πορεία* (*порейя*), която означава „ход“, или във военен аспект – „поход“. Следователно производната *пореос* носи смисъла „човек във ход“, или „войн в поход“ – в определена посока и с определена цел, напр. превземане на крепост. Сравни с *πορῶ* (порто) – „завладявам“; *πορθήση* (портиси) – „превземане“ (на град или крепост); *πορθήτης* (портитис) – „завоевател“. А в конкретния случай „базилевсът на траките Котис“ се самоизтъква като „*πορεως* Ираклеи“ (пореос Ираклеи), т.е. „вървящ по стъпките, следващ делата на Херакъл“, с други думи – „последовател“ на големия войн и герой.

Любопитна е употребата на етнонима *Θράκη* (фраки/траки) и то в надпис-посвещение, поръчан от техния владетел Котис. Инфинитивът *Θράκη* дава в родителен падеж *Θράκων* (фракон): *Βασίλεως Θράκων* = „Базилевсът на траките“. Името на Херакъл е изписано различно от гръцкото *Ηρακλῆς* – *Ηρακλεῖ*. *Ηρακλεῖ* – хгобръ/храбръ – явно е бил тракийският начин за изписване на името Херакъл.

Надписът (сн. 33) е намерен през 1938 г. в руините при югозападното подножие на крепостта *Διδυμοτείχου* (Дидимотихо или Димотика), Егейска Тракия. Датиран е в периода 42-31 г. пр. Хр. – последните години от управлението на Котис VI. Представлява правоъгълна добре обработена мраморна плоча с размери 0,15 x 0,30 x 0,50. Гравирани в горната част на основната дълга страна на плочата. Височина на буквите: 0.025-0.03. Обнародван от Националната гръцка фондация за изследвания – Център за гръцка и римска античност. /**Χ. Δρακοντίδης**, *Θρακικά* 10 (1938), 199-218; με σημειώσεις και συμπλήρωση της επιγραφής από τον **Κ. Μ. Αποστολίδη** (**J. και L. Robert**, *BullEpigr* 1939, 206; Μπακαλάκης, „*Архайолоγικές έρευνες*“ 24; *Bakalakis*, „*Rayonnement*“ 287) *IThrAeg* E 458/.

Още в началото на миналото столетие започва по-масирано обнародване на тракийски надписи от класическия, елинистичния и античния периоди. По-късно, с откриването на фригийските епиграфски паметници от гр. Гордион станало ясно, че тракийските племена са имали висока култура през X-IX в. пр.Хр., т.е. през архаичния период.

Напомняме на читателите, че древните обитатели на нашите земи са разполагали с азбука дори и преди архаиката. Диодор Сикулски свидетелства, че Орфей и Линей са ползвали пеласгийската азбука още преди времето на Троянската война. Те двамата са живяли през II хил. пр.Хр.

За още по-ранна тракийска писменост – от IV-III хилядолетие преди Христа – пише лингвистът Иван Дуриданов: „Накрай, за културната история на траките е важно да се спомене, че на територията на Древна Тракия и в нейно съседство бяха открити два надписа с образно (пиктографско) писмо... Наличието на тези наченки на писменост в древна Тракия свидетелствува за развитието на висока култура на населението от тази област през от IV-III хил. пр.н.е.“ /**Ив. Дуриданов**. *Езикът на траките*. Наука и Изкуство, София, 1976, с. 92/.

Днес датировките както на плочицата от Градешница, така и на печата от Караново са коригирани и се изясни, че писмеността в нашите земи е много по

стара от тази на шумери и египтяни. Надписът от Караново е отпреди повече от 6000 години.

Акад. Владимир Георгиев определи като тракийска писмеността върху печата от Караново, твърдейки, че "...най-старата култура, която се открива в пределите на Тракия, като например Караново I, е принадлежала на същинските тракийци". /Вл. Георгиев. Въпроси на българската етимология. БАН, София, 1958, с.113/.

Американският писател-пътешественик Ричард Ръгли изказва обосновано мнение за Балканската писменост, определяйки доста добре причините за мълчанието около нея:

„Идеята за съществуването на стара европейска писменост влиза в конфликт с много от дълбоко вкоренените възгледи на археологията и с традициите представи за развитието на цивилизацията... Последниците биха били огромни, ако съществуването на такава писмена система се възприеме от всички; обаче тогава много основни положения ще бъдат поставени под въпрос. Това означава отхвърляне на идеята, че появилите се преди 5000 години „високи“ цивилизации на Близкия Изток първи са изобретили писмеността... Една още по-фундаментална промяна ще бъде изместването на историята далеч по-назад към „примитивния“ мрак на каменната епоха...“ /Ричард Ръгли. Изгубените цивилизации на каменната ера. Бард, София, 1999, с. 108/.

Ако изредените дотук аргументи не са достатъчни, ето и други, спотаяващи се сред безбрежието на античната литература. Някои Орфееви произведения са ни познати от по-късни преписи на гръцки език, сред които например: „Теогония“, компилирана от Хезиод през VII в. пр.Хр.; епическата поема „Аргонавти“ от 1384 стиха (запазена до днес); „Химни за мистериите“, разказващи за силата на природата и различни тайнства; „Магическа ботаника“ – за лечебните свойства на тревите и др.

Ксенофонт съобщава, че у траките се намирали много книги. /Извори за историята на тракия и траките, т. II: Анабазис, VII, 2/. В своя трактат „Държавата“ Платон пише: „Жреците разполагат с купища книги на Орфей и Музей“. Според Диодор Сицилийски Музей бил син на Орфей /IV, 25, 1/. А Павзаний коментира, че творбите, които обикновено се приписват на Музей, най-вероятно са фалшиви, „освен една възхвала на Деметра, написана за Ликомида“ /Pausanias, I, XXII, 7/. Ако Музей е бил син на Орфей, той определено е ползвал писмеността, която научил от баща си.

Най-чудно е, че античните автори признават наличието на писменост у траките, за разлика от българските учени.

Древната тракийска писменост много респектирала гърците. Еврипид говори за „тракийски таблички, написани от певеца Орфей“ /Euripides. Alcest, 96/. Да си припомним, че Орфеевата поезия била цитирана от Филохор и Платон /Philoch., 191. – Във: Fr. Hist. Gr. (Mueller); Plato. Cratyl, 402b-c/. По-късно Диодор, Макробий и Йоан Малала също цитират поезията на Орфей, имайки всички основания да вярват, че е автентична /Diod. Sic. Fragment 1, Book VII; Macrob. Sat., I, 18, 12; Joannes Malalas. Chronographia. Book IV. Bonn ed. (1831), p. 73 f/. Според Помпей Трог именно Орфей е посветил цар Мидас в религиозните мистерии, които пък Мидас е разпространил из цяла Фригия /Historiarum Philippicarum Liber XI.VII.14/.

По какви причини днес е толкова трудно да се разбере, че трако-пеласгийската писменост е съпровождала култовите практики и е била пазена грижовно от жреческите съсловия на сродните племена траки, пеласги, фриги, витини, мизи, даки, гети и други тракийски общности.

Интересно е да се отбележи в тази връзка, че древноримският поет Вергилий не се е поколебал да представи като грамотен мъж троянския предводител Еней. Според Вергилий Еней е изговорил следните думи: „Пиринчен щит, някога носен от велики герои, поставям на колоните при портите, а на него написвам: „Такива (щитове) защитиха Еней от гърците!“ /*Virgil. Aeneas, III, 286 f.*

Свещеният култов език на траките, достъпен за малцина – само за посветените, – е възникнал в Родопите. Проф. Николай Овчаров пише: „Керамиката, открита на обекта [при с. Татул] е с произход от Мала Азия, Егейските острови и Микена, което свидетелства че през II хил. пр.Хр. на поклонение в светилището край с. Татул са идвали поклонници от различни точки на древния свят.“ /**Н.Овчаров, Д.Коджаманова, Здр.Димитров, Кр.Лещак**ов. Археологическо проучване на скално светилище при с. Татул, Момчилградско. – В: АОР за 2007, С., БАН, 2008/.

Никола Гигов пише в книгата си „Орфей и азбуката“ /Варна, 2004/: „Между бесите от Родопите и коптите от Египет (коренното население на Египет) е имало непрекъснат мирен съюз и взаимно подпомагане. Орфей – „най-великият смъртен музикант на света“ – е реформирал именно коптската азбука.“

Сравнителното езикознание ни дава днес доказателства в подкрепа на тази хипотеза. На теория не би трябвало да има общи думи между български и египетски и между българския и коптския, но те съществуват: десетки са съвпаденията между думи и знаци.

Изследвайки най-старата египетска култура – от Нулевата до Третата династия (между 3500 г. – до 3150 г. пр.Хр.), – учените се натъкват в египетска йероглифна писменост, употребявана само от представители на първите династии; това са странни писмени знаци, които остават без ясно тълкуване. Обаче повечето от тях се срещат в неолитната писменост на Тракия около 2000 години по-рано.

А сега още една изненада. Направо давам снимка (**сн. 34**). Това е *коптската азбука* така, както я учат египтолозите по цял свят; азбуката, от която са тръгнали да дешифрират средноегипетския диалект.

Няма шега, нито фотошоп! Г-н Алън не показва *кирилицата*, а *средноегипетската азбука*. Двете обаче са почти идентични.

Същото важи за представената по-долу *азбука на северноегипетския бохаирски диалект* (**сн. 35**), използван предимно в църквите на коптите. Дали няма общо с църковнобългарския?

Следващият текст на черен лист с бели букви пък е извадка от ръкописа „Кebra Nagast...“, или „Книга на славата на царете на Етиопия“ /„Kebra Nagast or the Glory of Kings“, пазен в Ориенталския ръкописен отдел на Британския музей: British Museum Manuscript Orient, № 818, following 26 a, columns 1, and 2/. Налице е видимо сходство между графиките на *античната етиопска азбука* и *глаголицата*.

Α	a as in walk	Π	p
Β	Egyptian b	Ρ	r
Γ	k or g	Σ	s
Δ	t or d	Τ	Egyptian t and d
Ε	e as in met	Υ	w (ΟΥ = u as in glue)
Ζ	s	Φ	= ΠΖ
Η	e as in fête	Χ	= ΚΖ
Θ	= ΤΖ	Ψ	= ΠΣ
Ι	i as in bit, also γ	Ω	o as in note
	(ΕΙ = i as in elite)	Ϝ	Egyptian f
Κ	k	ϝ	f
Λ	l	Ϟ	Egyptian h or h
Μ	m	ϟ	Egyptian h
Ν	n	Ϡ and ϡ	Egyptian t and d
Ξ	= ΚΣ	ϣ	ky as in Kew
Ο	o as in not	ϣ	= ΤΙ
		ϥ	

Снимка 34. Книгата е Middle Egyptian на James P. Allen, издание на Кеймбридж, 2010 г. Очевидно този сериозен изследовател не би се пошегувал да замени коптската азбука с кирилица.

Α α	Β β	Γ γ	Δ δ	Ε ε	Ϝ ϝ	Ζ ζ	Η η	Θ θ	Ι ι	Κ κ
alpha	veeta	ghamma	delta	ei	soo	zeta	eeta	theeta	iota	kappa
a	b, v	g, gh, ng	th, d	e	6	z	ee	th, t	i, y	k
[a]	[b, v]	[g, ŋ]	[ð, d]	[ɛ, e]		[z]	[i:]	[θ]	[ɪ, j]	[k]
Λ λ	Μ μ	Ν ν	Ξ ξ	Ο ο	Π π	Ρ ρ	Σ σ	Τ τ	Υ υ	Φ φ
lamda	mei	nei	eksee	o	pee	ro	seema	tav	epsilon	fei
l	m	n	x	o (short)	p	r	s	t, d	v, u, y	f
[l]	[m]	[n]	[ks]	[ɔ]	[p]	[r]	[s]	[t, d]	[v, u, ɪ]	[f]
Χ χ	Ψ ψ	Ω ω	Ϙ ϙ	Ϡ ϡ	Ϣ ϣ	Ϥ ϥ	Ϧ ϧ	Ϩ ϩ	Ϫ ϫ	Ϭ ϭ
kai	epsee	o	shai	fai	khai	horee	cheema	tee	janja	jinkim
k, sh, kh	ps	o (long)	sh	f	kh	h	ch	tee	g, j	
[k, ʃ, x]	[ps]	[o:]	[ʃ]	[f]	[x]	[h]	[tʃ]	[ti]	[g, dʒ]	

Снимка 35. Коптският-бохаирски, използван предимно в църквите на коптите.

Снимка 36. Страница от прототипния глаголически текст, известен като „Кebra Нагаст“ или „Книга на славата на царете на Етиопия“.

„Кebra Нагаст“ е традиционна етиопска хроника, написана посредством писменост, съществуваща поне от VII в. пр.Хр. Според етиопските християни и растафарианите от общността Бета Израел тя описва истинската история за произхода на династията на Соломонидите в Етиопия. Те я разглеждат като безспорен исторически източник относно преминаването на етиопците от почитане на слънцето, луната и звездите към „Бога на Израел“.

Какво общо би могло да има между *българската глаголица* и много по-древната *етиопска азбука* в хрониката „Кebra Нагаст“, разказваща историята за цар Соломон и Савската царица?

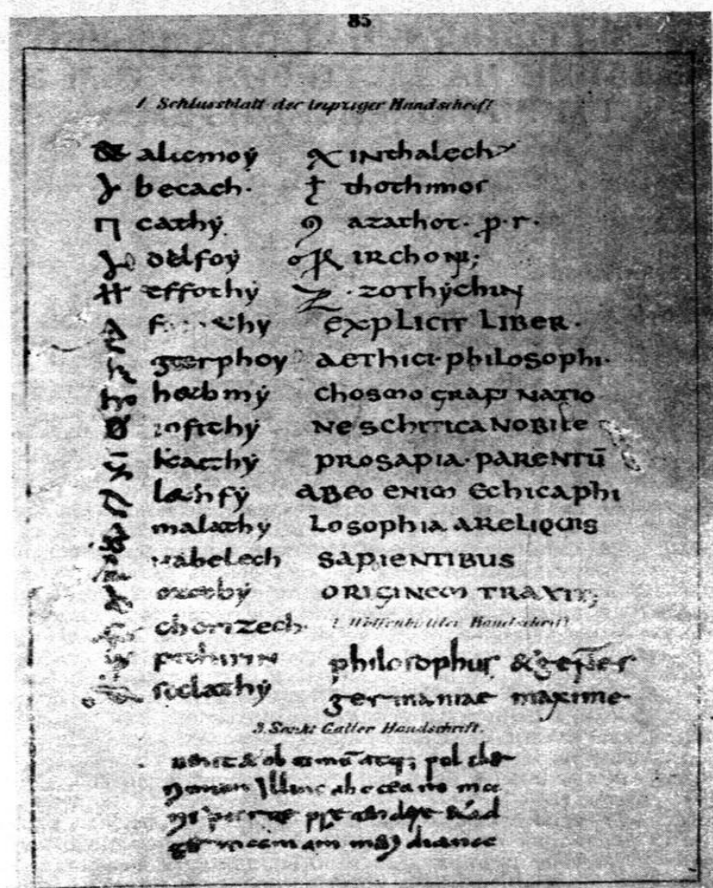
С пълна сила стои същият въпрос за отношението между *българската кирилица* и много по-древното *бохаирско писмо* на коптите в Египет?

Всъщност кога и къде са съставени архаичните предшественици на българските азбуки?

Засега не е възможно да се посочи дори приблизителен период. Въпреки това, има данни, че подобна на глаголицата азбука е ползвана сред българското население преди времето на светите братя Кирил и Методий.

Още през IV в. философът-гностик Етикус Истер написал обемистия трактат „Космография“, преведен на латински от Йероним Блажени (~347~420 г.). На последната страница на „Космографията“ Свети Йероним се е погрижил да запише, че Етикус „произлиза от благороден скитски род“ от района на делтата на р. Дунав (Истър) и че сътворил този труд на своя език посредством писмени знаци от една много специална азбука (сн. 37). Свети Йероним не само препоръчал нейното въвеждане в богослужението, но на практика работил усилено и успешно за нейното разпространение в Далмация, където тя била използвана чак до XIX в.

Снимка 37. Азбуката на Етикус Истер (Aethicus Ister, IV в.): ранна разновидност на глаголицата (22 букви). Глаголицата, използвана в Хърватия чак до XIX в., е усъвършенствания от Блажени Йероним през IV в. вариант на азбуката на Етикус Истер.

Снимка 38. Башчанската плоча (XI в.), намерена на остров Кърк, Хърватия.

Башчанската плоча от XI в. (сн. 38) е намерена на остров Кърк, Хърватия. Текстът е написан с *обла глаголица* на старобългарски език. В него е описано устройството на Хърватската държава по времето на крал Звонимир.

Все пак има данни, че византийският книжовник със славянски произход Свети Константин Философ, с духовно име Кирил, е черпил вода от още по-древен извор (не е ползвал азбуката на Етикус Истер).

Тези данни са в житията на светците; за жалост не е запазена официалната документация от техните изключително важни в онова време за Византия религиозно-дипломатически мисии. /**Пространно житие на Кирил.** – В: Христоматия по история на България. Т. 1. Съставители П.Петров, В.Гюзелев. С., Изд. НИ, 1978, с. 276-281; **Пространно житие на Методий.** – пак там, с. 281-285; **Италианска легенда.** – пак там, с. 285-288; **Похвално слово за нашия блажен отец и славянски учител Кирил Философ от Климент Охридски.** – пак там, с. 288-295; **Слово от Кирил Философ как покръсти българите (Солунска легенда).** – пак там, с. 438-439/.

Може би официалната документация е унищожена от зложелатели и врагове на славянството?

Така или иначе, втората половина на IX в. е изпълнена с решителни действия на културното поле, които забележително променят съдбата на източно-европейските народи.

В арабската (сарацинската) мисия през 851 г. при халиф Ал-Мутавакил (847-861 г.) Константин-Кирил Философ се запознал със свещени „самарански“ книги в тогавашната столица на Арабския халифат – гр. Самара: дворецът на халифа се намирал в сградата на сирийски християнски манастир с богата библиотека. Гр. Самара е бил столица през управлението на Абасидите (Третия халифат) от 836 до 892 г.

Навярно в гр. Самара Константин е намерил древни книги, написани на *етиопското храмово писмо геез*, идентично с несъздадената още глаголица, както и на *коптското храмово писмо бохарица*, идентично с несъздадената още кирилица.

Може да се предположи, че първият удобен момент за съставяне на *облата глаголица*, въз основа на книгите, донесени от сарацинската мисия, е престоят на братята през 855 г. в манастира Полихрон. Тогава Кирил и Методий вероятно са направили и преводи на свещените книги на родния им български език, солунски диалект.

Според пространното житие на философа, малко по-късно, през 861 г., по време на неговата хазарска мисия на п-в Крим, той преписал от стари книги (навярно на Улфила, епископ през IV в. на Мизия и Дакия) в гр. Херсон Таврически буквени знаци, въз основа на които след време била сътворена *азбуката кирилица*.

Тук Кирил извършил още едно добро дело като успял да открие дълго търсените мощи на свети Климент. Седем века по-рано Климент се подвизавал в Рим като пръв помощник на апостол Петър. Преди смъртта си Петър го назначил за свой наследник – епископ на Рим. Заради ревностната му апостолска дейност, в началото на II в. император Траян изпратил епископ Климент на заточение в гр. Херсон. Но и там той продължил усърдно да проповядва, за което бил превърнат в мъченик – удавен в морето.

През 863 г., целейки да избегне немския културно-политически натиск, князът на Моравия Ростислав писал на византийския император Михаил III (842-867 г.) да му изпрати прочулите се вече свети братя, които посредством новата писменост да подготвят в Моравия славянски клир и въведат славянско богослужение:

„За нашите хора, които се отказаха от езичеството и приеха християнството, ние нямаме такъв учител, който да ни обясни на нашия език истинската християнска вяра, та и околните княжества, виждайки това, да направят като нас. Затова господарю, изпрати ни такъв епископ и учител...“ **/Пространно житие на Кирил. – пак там, с. 279/.**

Тук е необходимо да се проследи накратко развоят през V-IX в. на политическата ситуация в Централна Европа.

Славянските племена навлезли масирано в земите на Източната и Западната римска империя като сателити, включени в състава на Хунската империя на Атила (434-453 г.), с център Панония. От градовете на основните седем народа на Атила е дошло названието на историческата област Семиградие.

През целия VI и до началото на VII в. наследството на Атила и на неговите потомци е владяно от каганите на аварите (едно от хунските племена). Те обаче, били победени в поредица от битки през 622-628 г. от българския кан Само (Самбат или Кий), брат на Кубрат. Канас ювиги Кубрат създад племенния съюз Велика България (622-665 г.), в който се включили източните славянски племена. Само успял да обедини в своя племенен съюз дванадесет западни славянски племена, които спасил от вековен аварски гнет, а след разгрома на аварите, успешно ги противопоставил на силното франкско кралство. Държавата на Само се простирала от Украйна до Чехия.

След смъртта на Само държавата му се разпаднала на съставлящите я княжества, управлявани от неговите синове-князе (канас, кнас, княз), родени от съпругите му – дванадесетте славянски принцеси. Върховното управление на малките княжества обаче минало към потомците на Кубрат (канас ювиги), кои-

то продължавали да владеят източното славянско обединение, разположено от р. Волга до Стара планина.

Последователно управлявалите Дунавска България канас ювиги – от Аспарух и Тервел до Пресиян (от началото на VIII до средата на IX в.) – са осъществявали върховното ръководство и на славянските княжества в Централна Европа. Но в първата половина на IX в., по време на Крум (803-814 г.), Омуртаг (814-831 г.), Маламир (831-836 г.) и Пресиян (836-852 г.), започнали отцепнически брожения на славяните по франкската граница, изброени в „Баварския географ“ (ободрити, величи, линаа, бехтеничи, смелди, моризани, хехфелди, сърби, таламини, бохеми и др.) **/пак там**, с. 124, 125/, брожения, описани за периода 818-827 г. в „Аналите“ на Айнхард, летописец на Карл Велики и съвременник на тези събития **/пак там**, с. 109, 110/. Данни за успешното овладяване на положението и запазване на българската власт в Панония от кан Крум има във византийския енциклопедичен речник „Свидас лексикон“ **/пак там**, с. 123, 124/. Особено добре се е справил неговият син Омуртаг:

„827 г. Също и българите, като изпратили войска на лодки по река Драва, разорили с огън и меч славяните, които живеели в Панония, изгонили техните князе и им назначили български управители.“ **/Анали на Айнхард (~770~840 г.). – пак там**, с. 110/.

Обаче при правнука на Омуртаг – княз Борис/Михаил (852-889 г.) – българската държавност загубила влиянието си над славяните в Централна Европа. Тогава византийските императори и Константинополската Патриаршия, в съревнование с франкските крале и Ватикана, веднага се устремили да запълнят политическия вакуум: липсата на върховна власт над малките славянски държавици (Моравия, Бохемия, Панония, Хърватия, Словения, Сърбия и др.), чиито князе търсели, освен политически покровител, коя църква – източната или западната – да ги приобщи към християнството.

Именно в тази деликатна обстановка византийският император Михаил III (842-867 г.) трябвало бързо да откликне на молбата на моравския княз Ростислав:

„Като свика съвета, царят повика Константин Философ и го накара да изслуша тази молба. И му рече: „Философе, зная че си уморен, но ти трябва да отидеш там; освен тебе друг никой не може да свърши тази работа!“ А философът отговори: „Макар и да съм уморен и болен телесно, с радост ще отида там, ако имат букви в своя език.“ **/пак там**, с. 279/.

Царят му каза: „Дядо ми, и баща ми, и много други, които са дирили това, не са го открили, та как аз мога това да откроя?“ А философът забеляза: „Че върху вода кой може да напише беседа, без да бъде наречен еретик?“ А царят му отговори, заедно с вуйка си Варда: „Ако ти поискаш това, може да ти го даде бог, който дава на всички, които просят без съмнение, и отваря на онези, които хлопат!“ **/пак там**/.

На това място в житието е посочено, че преди да тръгнат за Моравия, братята, притиснати от обстоятелствата, са съставили *глаголицата*. Това е по-вероятният втори удобен момент (863 г.):

„Като си отиде, по свой обичай философът се предаде на молитва заедно с другите сподвижници. И скоро му се яви бог, който изпълнява мол-

бите на своите раби. И тутакси състави буквите [к.Ал.Д.], и започна да пише евангелската беседа... **“/пак там/.**

„Зарадва се царят [Михаил III – б.Ал.Д.] и със своите съветници благодари на Бога. И го [Константин Философ – б.Ал.Д.] изпрати с много дарове, като писа на Ростислав такова писмо: „Бог, който заповядва всекиму да се проникне от истината и да се стреми към по-високо стъпало, като видя твоята вяра и подвиг, и сега в годините на нашето управление, като **яви букви за вашия език, направи такова нещо, каквото по-рано не е било, освен в най-старо време, та и вие да се причислите към великите народи, които славят Бога на своя език. И на път пратихме този, комуто Бог ги откри – мъж честен и благоверен, и образован, голям философ** [к.Ал.Д.], и приеми този дар, по-голям и по-почтен от всяко злато и сребро, и драгоценни камъни, и нетрайно богатство, и залови се бързо с него, и утвърди Словото, и с всичкото си сърце да желаеш Бога...”

Кирил и Методий се впуснали всеотдайно в Моравската просветно-религиозна мисия, която продължила четири години – до 867 г. в столицата Велеград. Същевременно те осветили с делото си и съседното Панонско княжество, по молба на неговия княз Коцел, където отделно подготвили 50 свещеници.

Но немски духовници и стоящи зад тях феодали следяли развоя на нещата. Те подбудили изкуствена интрига относно правото да се извършва славянска литургия в рамките на ортодоксалния канон. Светите братя решили да прекъснат дейността си и да отидат в гр. Рим с искане самият Божи наместник Vicarius Dei, т.е. папата, да разреши спора им с техните противници.

По време на престоя на Кирил и Методий в Италия през цялата 868 и до началото на 869 г., благодарение на това че на състоялия се в гр. Венеция християнски събор Константин-Кирил Философ блестящо оборил схизмата на триезичниците, доказвайки, че прототип на *глаголицата* е предпотопното етиопско писмо *зеез*, папа Адриан II (867-872 г.) ги поканил в Рим. Братята пристигнали там по Коледа на 868 г.:

„И там [в Рим – б.Ал.Д.], по откровение божие, блаженият папа Адриан ги посрещна тържествено извън града, с целия сбор от църковни и градски първенци... **След извършването на литургия над всичките книги, преведени от гръцки на български език, папата ги показва на всички** [к.Ал.Д.], а и самите книги се разгръщаха и показваха. И папата рече: „Благословен е Бог! Тези книги са истински и жертвоприношения, угодни Богу!“ След това ръкоположи и Климент и Наум, заедно с останалите, за свещеници и дякони, **и заповяда да се извърши целият ред вечерен и утринен по българския текст във великия храм на светите апостоли Петър и Павел** [к.Ал.Д.]. Така и стана. Също тъй всички извършиха заедно литургия и за всичко прославиха Бога, който показва такива чудеса...” **/Второ житие на Наум. – пак там, с. 294/.**

Папа Адриан благословил представените от Кирил глаголически книги на български език и официално признал правото на славянските народи да ползват глаголицата и своя език в християнското богослужение. Междувременно философът предал на папата донесените от Крим мощи на първия римски свещенослужител и мъченик свети Климент, жест, който му спечелил благоволенieto на прелатите.

За съжаление, 50 дни по-късно, според житието, Кирил се разболял поради преумора и починал на 14 февруари 869 г., на 42 годишна възраст. Той бил погребан тържествено в базиликата „Сан Клементе“ в Рим, построена върху дома на свети Климент, чиито мощи именно бил донесъл Кирил. Тогава Методий отпътувал за Моравия, където през 873 г. е ръкоположен за архиепископ от следващия папа Йоан VIII (872-882 г.). Учениците на Кирил и Методий направили още глаголически преписи на Светото Писание и ги разпространили в славянските княжества, включително в Хърватско и Далмация. В целия регион книгите на *глаголица*, наричана още *буквица*, били ползвани в храмовете едно пълно хилядолетие – до началото на XIX в.

Много скоро обаче, под влияние на франкските крале, които възнамерявали да завладеят централно-европейските славянски княжества, католическата църква променила отношението си към архиепископ Методий и неговите ученици. Те отново били подложени на клевети, гонения и дори затвор. В онзи исторически момент Моравия, и въобще славянските княжества в региона, се оказали ябълката на раздора между Рим и Византия.

През 885 г., изтощен от безконечните борби, починал духовният водач Методий. Назначеният на неговата катедра латински архиепископ Вихтунг прогонил от Моравия неговите ученици и помощници Климент, Наум, Ангеларий, Горазд, Сава и др. Те, разбира се, потърсили убежище и закрила при българския княз Борис-Михаил. Той им осигурил в България прекрасни условия за книжовна дейност: така възникнали *Преславската* и *Охридската книжовни школи*, в които получили отлична подготовка хиляди свещеници, писари и администратори – духовните ратници на новопокръстеното българско царство. **/Първо житие на Наум. – пак там, с. 292; Второ житие на Наум. – пак там, с. 293-295; Пространно житие на Климент Охридски. – пак там, с. 295-301; Кратко житие на Климент от Димитър Хоматиан. – пак там, с. 302-303/.**

На какъв език са работили Кирил и Методий, и техните ученици? В цитираното по-горе житие на Наум се казва изрично, че глаголическите книги, ползвани в Моравия и осветени от папата в Рим, са били на български език.

Отговор на този въпрос е дал също така и Теофилакт Охридски (XI в.): „Борис основа българска епископия на Брегалница и там постави клир, който да извършва богослужението на български език.“ Става дума за Охридската архиепископия, ръководена от Климент Охридски; р. Брегалница е приток на р. Вардар в Македония.

В развитието на писмеността може да се предполагат и други взаимодействия.

Отделни автори посочват връзката между голям брой глаголически букви и отделни рунни знаци от салтово-маяцките рунически надписи. **/Г. Турчанинов. Памятники письма и языка народов Кавказа и Восточной Европы, 1971, с. 84/.** Според Турчанинов арамейското писмо е вероятният прототип на тези знаци, но германският историк Франц Алтхайм излезе с хипотеза, че салтово-маяцките знаци са създадени от ранните българи през III-IV в. в Кавказ.

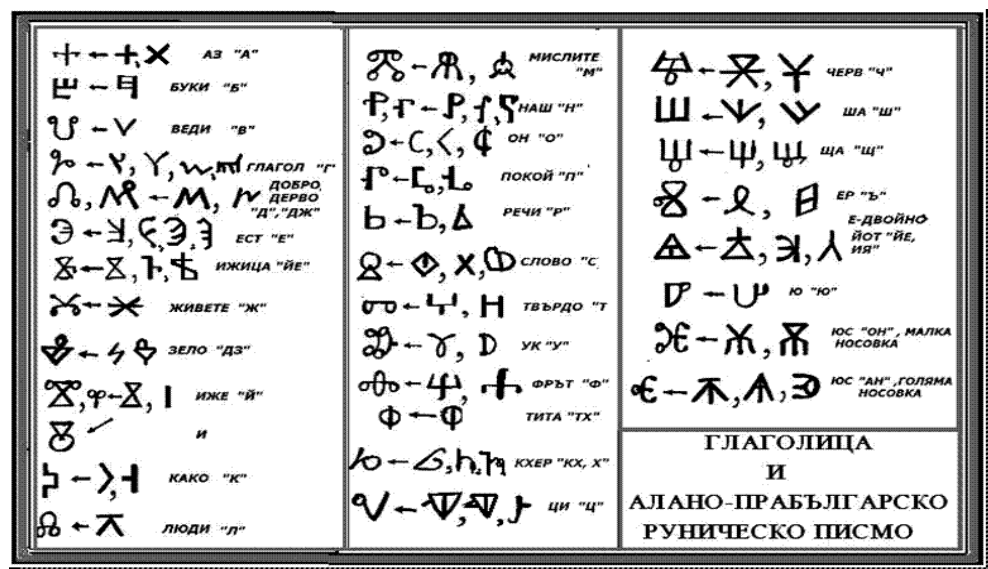
Всъщност тези салтово-маяцки рунни знаци са ползвани от северокавказките народи: алани, касоги, хазари, както и от древните българи по Северното Черноморие. Практически същата система от рунни знаци се среща, при това в много по-голямо количество, и по сгради, плочи, оръжие, битови изделия и др., открити

в основните центрове на българската държава – Плиска, Мадара, Преслав и навсякъде където са живели (пра)българите. /Л.Дончева-Петкова. Знаци върху средновековни археологически паметници (VII-X век). С., Изд. на БАН, 1980/.

Възможно е *старата българската руническо писменост* да е била реформирана в *глаголицата*, която е донесена при миграцията на Аспаруховите българи от Велика България към Онгъла и Дунавска България.

Така например съществува плътно покритие между отделни композиции от скито-сарматски руни и някои глаголически букви. Става дума за най-сложно устроените букви, отговарящи на носовите дифтонги в края на глаголицата, за които практически никоя досегашна теория не дава обяснение. Някои от скито-сарматските знаци от могилата Рошава Драгана в местността Чаталка, Старозагорско, изцяло или почти изцяло съвпадат с тези най-сложно устроени глаголически букви, т.е. *налице са многобройни прилики между скито-сарматските руни и глаголицата (сн. 39)*. Такива букви не се срещат в изброените по-долу азбуки, от които потенциално биха могли да бъдат заимствани. Това съвпадение е убедително свидетелство, че създателите на глаголицата са познавали скито-сарматската система от рунни знаци и са ползвали отделни елементи (кръгове, триъгълници), цели композиции от знаци, а така също и самия орфографски принцип на свързване чрез съединителни отсечки. /вж. **Иван Танев Иванов и Мариана Минкова**. Орфографична аналогия между глаголическите букви и сарматските руни от могилата Рошава Драгана. Бургас, 2006, с. 48-59/.

Снимка 39. Алано-българското руническо писмо и глаголицата.

Нека не забравяме нещо важно, свързано с последната информация, а именно, че Прокопий Кесарийски (~500~565 г.), е отбелязъл в своята „История на Юстиниановите войни“, че *сарматите* са от рода на тракийското племе *гети*. /Procopius. History of the wars. Loeb, London, 2000/.

Хърватският учен Славомир Самбуняк твърди, че всички букви в *глаголицата*, особено тези от началния объл вид, са изградени по един общ модел: чрез *графика-модул кръг*, с изобразени осем лъча в него.

Днес в света са познати *два вида глаголица*: *ъглова* („угла“) и *обла* (сн. 40). *Облата глаголица* е създадена (компилирана) от свети Кирил Философ, като повечето от закръглянията са били допълнени за краснопис и стил.

Древнобългарските оригинални знаци от рунната азбука нямат такива закръгляния. *Ъгловата глаголица* се доближава образно повече до писмото, на което древните българи са писали преди книжовната реформа на Кирил и Методий. Светите братя преработили *ъгловата глаголица* с цел получаване на по-практичен вариант, главно поради естествената необходимост от пестене на време при изписване на буквите. Така в България през втората половина на IX в. реформираната *обла глаголица* започнала да служи за нуждите на църквата, докато *ъгловата* минала в светския сектор.

Снимка 40. Обла и ъглова глаголица.

Центрове на интензивно използване на *глаголицата* са били преди всичко районите на двете български книжовни школи – Преслав и Охрид, както и областта Истрия в Хърватия.

Единствено в териториите на Българското землище (България и Македония) и Хърватското (Босна, Далмация и Истрия), са запазени по-голям брой книги и отделни листове на *глаголица*. Отделни единични находки има намерени в Русия (пренесени в по-късно време), Чехия, и няколко в Сърбия.

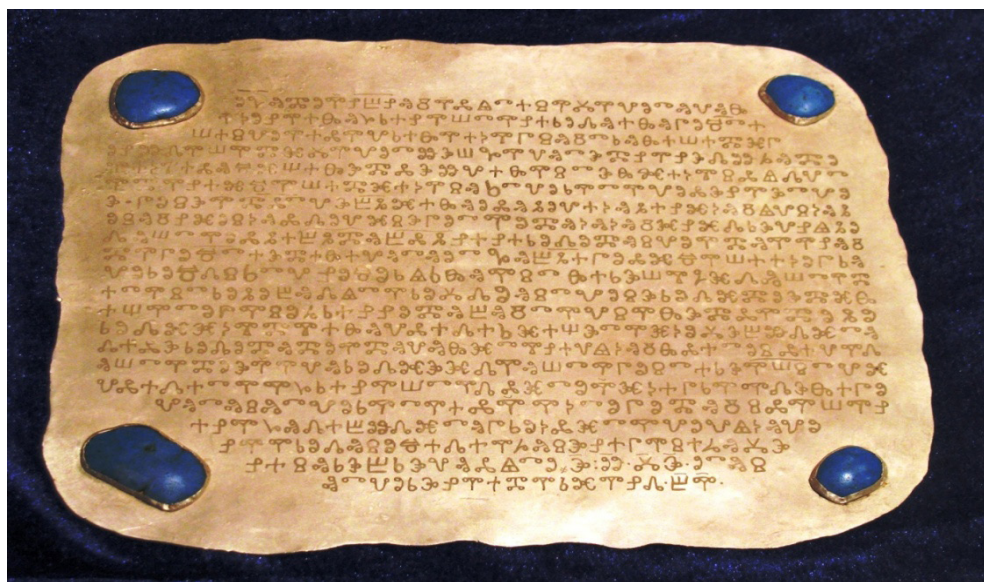
Трябва да споменем и за намерените палимпсести, в които върху глаголическия текст е наложен кирилски. Също така за глаголически книги, в които на белите полета на листите има приписки на *кирилица*. Например такъв е случаят с глаголическото „Зографско евангелие“, съдържащо четирите основни евангелия; то е една от най-ранните запазени книги на старобългарски език (X в.). През XII в. в него са вмъкнати допълнителни глаголически листове (л.

41-57) от преизползван пергамент (палимпсест), като под текста им е открит изличен по-стар текст от друго глаголическо евангелие (IX в.). Освен това има добавени несръчни рисунки на човешки фигури и животни, както и пояснения с кирилски букви. „Зографското четвроевангелие“ е писано с характерната за българските земи *обла глаголица* и съдържа 304 пергаментови листа, вкл. с по-късната кирилска притурка на л. 289-304.

През 1843 г. архимандрит Порфирий Успенски открил ръкописа в Зографския манастир на п-в Атон, където на следващата година го изследвал Виктор Григорович. През 1860 г. зографските монаси подарили книгата на руския император Александър II, който я оставил на съхранение в Руската национална библиотека.

Очевидно *глаголицата* предхожда по време *кирилицата*.

Снимка 41. Завещанието на княгиня Олга, съпруга на киевския княз Игор и майка на Светослав I, написано на сребърна плочка с кръгла българска глаголица.

Съобщението в руската преса за представянето на уникалния артефакт (**сн. 41**) гласи:

„2 апреля 2012 г. впервые для широкой общественности продемонстрируют серебрянные пластины с завещанием княгини Ольги. Текст завещания записан на серебрянных пластинах круглой Болгарской глаголицей черноризцем Григорием и датирован годом 6454 от сотворения мира (946 от рождения Христа).“ [/https://day.kyiv.ua/ru/news/111112-v-kieve-vpervye-pokazhut-tekst-zaveshchaniya-knyagini-olgi-datirovannogo-946-godom-ot/](https://day.kyiv.ua/ru/news/111112-v-kieve-vpervye-pokazhut-tekst-zaveshchaniya-knyagini-olgi-datirovannogo-946-godom-ot/).

ОБОБЩЕНИЕ

Чудно е защо старите автори като Еврипид, Алкидамант, Диодор Сицилийски, Плиний и др. говорят за писменост у пеласгите, траките, гетите, фригите,

мизите (родствени племена от един и същ народ) и посочват предците ни като първите хора, имащи своя древна азбука, а официалната българска историческа наука е приела становище, че траките са били безписмени?

Еврипид и Херодот сочат съществуването на тракийски плочици (дъсчици, таблици), писани на езика на Орфей.

Според Плиний Стари, не гърците, а пеласгите са тези, които разпространили азбуката чак до Лациум – родината на латините на Апенинския полуостров /**Natural Historia**, VII/.

Страбон пише: „Книгите на фригите и мизите ни връщат във времена дори по-ранни от тези на Троянската война.“ /по пос.съч. на **Г. Сотиров**/.

Диодор Сикул: „Лин е написал разказ с пеласгийски букви за делата на първия Дионис, както и за други митични легенди, които завеща сред мемоарите си. По същия начин Орфей и Пропанид, който беше учител на Омир и талантлив поет, ползваха пеласгийски букви, а също ги ползваше и Тимоет – син на стария Тимоет, а той син на Лаомедон, – който живя по времето на Орфей...“ /**Diod. Sic.**, III, 67.5/.

Тимоет, племенник на цар Приам, е написал „Фригийската поема“, а така я наричат, защото е ползвал древния език и букви.

Алкидамант: „Тук траките положиха Орфей – жрецът на музите..., открил на хората буквите и мъдростта“ /по **Д. Попов**. Гръцките интелектуалци и Тракийския свят. С., Лик, 2010, с. 465/.

Публий Овидий Назон твърди, че е съчинил поема на езика на гетите.

Основателят на Източната римска империя (Византия) Константин Велики, родом от Найсус (дн. Ниш), област Сердика, е писал своите „Беседи“ на родния си език – на тракийски.

Първият християнски емисар в Родопите – епископ Никита Ремисиански (IV-V в. сл. Хр.) – е превел „Библията“ на бески език. Траките са имали „Библия Бесика“:

„Тракийското племе беси, което живяло в Родопите, притежавало през V век на свой език книгите на Светото писание и извършвало богослужение на своя език. В манастира Куталис в Палестина се пазят сведения, че Евангелието се е четяло и на бески език.“ /http://www.pravoslavieto.com/life/06.24_sv_Nikita_Remesianski.htm/.

Теофилакт Симоката (Theophylactus Simocata; VII в.) заявява, че склавините са същите онези народи, които в по-раншни времена са наричани гети. И още: „*Гети*, наречени още склавини, прекосяват границите на Тракия... Склавини или *гети*, защото така бяха наричани в древността.“ /**История**, VII, 2, 5/.

Патриарх Фотий (Photius) споменава, че през VII в. византийските писатели все още ползвали тракийски книги. /**Op. cit.**, код. 177 а. (BL. т. 2, стр. 163)/.

Накрая ще си позволя да цитирам едно съвременно лингвистично определение по отношение на езиковото семейство „Hellenic“, с източник https://en.wikipedia.org/wiki/Hellenic_languages.

A family under the name "Hellenic" has been suggested to group together Greek proper and the ancient Macedonian language, which is barely attested and whose degree of relatedness to Greek is not well known.

The suggestion of a "Hellenic" group with two branches, in this context, represents the idea that Macedonian was not simply a dialect within Greek but a

„sibling language“ outside the group of Greek varieties proper. Other approaches include Macedonian as a dialect of Greek proper or as an unclassified Paleo-Balkan language.

Hellenic constitutes a branch of the Indo-European language family. The ancient languages that might have been most closely related to it, ancient Macedonian and Phrygian, are not well enough documented to permit detailed comparison. Among Indo-European branches with living descendants, Greek is often argued to have the closest genetic ties with Armenian!

Превод: „В [езиково] семейство под името „Hellenic“ е било предложено да бъдат обединени гръцкият език и древният македонски език, чиято взаимовръзка с гръцкия, обаче, не е доказана и чиято степен на свързаност с гръцкия език не е явна. Предложението за „гръцка“ група с два клона в този контекст представя идеята, че македонският не е просто диалект в гръцкия, а „братски език“ извън групата на гръцките диалекти. Другите различаващи се подходи включват македонския като диалект на гръцкия, или като неклассифициран палео-балкански език.

„Hellenic“ представлява клон на индоевропейското езиково семейство. Древните езици, които може да са били най-тясно свързани с него – древният македонски и древният фригийски – не са достатъчно добре документирани, за да позволят подробно сравнение. Сред индоевропейските клонове с живи потомци, относно гръцкия език често се коментира, че има най-близки генетични връзки с арменците!“

Всички тези факти, доказателства и аргументи разкриват съществуването на една древна тайна в историята на Европа – **съществуването на палео-балканска писменост, „заета“ като своя през II хил. пр.Хр. от елините и наречена по-сетне „древногръцка“.**

Ето как почтените и боголюбиви траки „изгубиха“ в дебрите на времето своите букви, т.е. станаха безписмени, макар, че през античността траки, фриги, финикийци, македони, елини, тирсени, етруски и латини са писали с почти еднакви знаци.

Научната общност у нас е в дълг пред съвременните европейски народи да отговори честно на въпроса: кога всъщност са възникнали на Балканите буквите и символите, от които са били изградени прототракийски азбуки на фриги, мизи, пеласги, пеони, македони и етруски, многократно споменавани от старите автори, като Еврипид, Алкидамант, Диодор Сицилийски и Плиний, **свидетелствали неизменно за присъствието на писменост у траките, които символи и писмени знаци впоследствие са поставили, както основите на ранната латиница, така и на двете старобългарски писмености, познати ни от по-късните извори с имената „кирилица“ и „глаголица“.**